

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Obor česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích prostředcích

Genderové aspekty pojmenování pracovních pozic dle Národní
soustavy povolání (MPSV ČR)

Gender aspects of naming job titles according to the National Registration of the Professions
(MPSV ČR)

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.

Vypracovala: Nela Machovská

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně za pomoci citované literatury a ostatních uvedených zdrojů, ze kterých jsem čerpala.

V Olomouci, květen 2020

.....

podpis

Ráda bych tímto poděkovala Mgr. Darině Hradilové, Ph.D. za její věnovaný čas, cenné rady a připomínky při tvorbě této práce.

Obsah

1. ÚVOD	8
2. GENDER ZE SOCIOLOGICKÉHO HLEDISKA	9
2.1. Gender	9
2.2. Genderové role	9
2.3. Genderová identita.....	10
2.4. Stereotypy.....	12
3. GENDER V LINGVISTICE.....	13
3.1. Genderová korektnost.....	13
3.2. Rod v jazyce	14
3.3. Generické maskulinum.....	15
3.4. Splitting	16
3.5. Přechylování vs. nepřechylování.....	17
3.5.1. Rozdělení přechylovacích formantů podle Příruční mluvnice češtiny.....	19
3.6. Mediální obraz a gender	21
4. POVOLÁNÍ	22
4.1. Rovné příležitosti mužů a žen na trhu práce.....	23
4.2. Genderová segregace na trhu práce	24
5. Metodologie práce a její cíle	27
5.1. Cíl	27
5.2. Výzkumné otázky	27
5.3. Metoda výzkumu	28
6. Pojmenování pracovních pozic	29
7. Výhradně maskulinní pojmenování	30
7.1. Detektiv.....	30
7.2. Ortotik-protetik	30
7.3. Ostříč.....	31
7.4. Švenkr	31
8. Výhradně femininní pojmenování.....	33
8.1. Hospodyně	33

8.2.	Chůva	34
8.3.	Pokojská	35
8.4.	Šička	35
8.5.	Švadlena	35
8.6.	Všeobecná sestra	36
9.	Femininní pojmenování s možností vytvoření maskulin	37
9.1.	Asistentka	37
9.2.	Dentální hygienistka	37
9.3.	Kosmetička	38
9.4.	Manikérka	39
9.5.	Modistka	39
9.6.	Mzdová účetní	40
9.7.	Pečovatelka	40
9.8.	Porodní asistentka	41
9.9.	Svrškařka	41
9.10.	Vizážistka	42
9.11.	Zubní instrumentářka	42
10.	Obourodá pojmenování v gramatickém rodu feminina	43
10.1.	Osoba	43
10.2.	Služba cizinecké policie	44
10.3.	Údržba	44
10.4.	Vazačské práce	44
11.	Obourodá pojmenování	46
11.1.	Dozorčí	46
11.2.	Kočí	47
11.3.	Komandující	47
11.4.	Nádražní	47
11.5.	Nákupčí	48
11.6.	Palubní průvodčí	48
11.7.	Pokladní	49
11.8.	Produkční	49
11.9.	Provozní	50

11.10.	Recepční	50
11.11.	Řídící	51
11.12.	Strojvedoucí	51
11.13.	Vedoucí	52
11.14.	Výpravčí	52
12.	Přejatá pojmenování	53
13.	Způsoby přechylování názvů pozic v NSP	54
13.1.	Vytvoření femininního pojmenování formantem -KA	54
13.2.	Vytvoření femininního pojmenování formantem -CE	55
13.3.	Vytvoření femininního pojmenování formantem -YNĚ / KYNĚ	55
13.4.	Vytvoření femininního pojmenování formantem -Á	56
13.5.	Vytvoření femininního pojmenování formantem -OVÁ	56
13.6.	Vytvoření femininního pojmenování formantem -NA	57
14.	Kvantitativní analýza názvů pozic podle gramatického rodu	58
15.	Zastoupení mužů a žen v jednotlivých odvětvích	63
16.	Vyhodnocování dotazníku a zpracování získaných údajů	65
	Otázka 1	65
	Otázka 2	66
	Otázka 3	67
	Otázka 4	68
	Závěr	70
	Anotace	72
	Seznam literatury a odborných zdrojů	74
	Literatura	74
	Internetové zdroje	76
	Seznam grafů	78
	Seznam tabulek	79
	Seznam příloh	81

Seznam použitých zkratk

ČNK	Český národní korpus
NSP	Národní soustava povolání

1. ÚVOD

Český pracovní trh prošel za posledních 200 let dalekosáhlými změnami ve prospěch žen, ačkoliv jej stále nemůžeme označit za genderově rovnocenný. Hlavním důvodem je rozdílný přístup k mužům a ženám jakožto pracovní síle. Odlišnost přístupu je ovlivněna zejména tradicemi, jež přisuzují mužům a ženám určité role. Tyto role mají mimo jiné za následek i nižší finanční ohodnocení žen.

Důležitým materiálem pro práci budou odborné lingvistické zdroje zejména Jany Valdové a Světlý Čmejrkové. Sekundárně budeme vycházet ze sociologických zdrojů.

Cílem bakalářské práce bude pojmenování v Národní soustavě povolání analyzovat se zřetelem k užívání gramatického rodu. Zaměříme se především na to, zda Národní soustava povolání formálně reflektuje zásady genderové korektnosti a zda soupis povolání reaguje na to, může-li být dané povolání vykonáváno muži či ženami.

Budeme analyzovat zejména názvy povolání, které jsou evidovány pouze v gramatickém maskulinu, nebo femininu bez ohledu na to, kdo je v praxi vykonává. Předmětem našeho zájmu budou také názvy profesí, které jsou genderově neutrální. Získaný materiál budeme porovnávat s daty Českého národního korpusu, ve kterém budeme ověřovat, zda pojmenování v Národní soustavě povolání korespondují s většinovým uživatelským územ.

Součástí práce bude také dotazníkové šetření, které se zaměří na ženy a na jejich vnímání ženské role v jazyce.

Genderové aspekty pojmenování pracovních pozic považuji za aktuální téma vzhledem ke vzrůstajícímu nárůstu genderové lingvistiky, ve které je však oblast pojmenování pozic nedostatečně probádaná. Zároveň považuji za důležité upozornit, že tato práce neusiluje o změnu pojmenování pozic genderově neutrálními názvy, ale pouze danou problematiku popisuje a analyzuje.

2. GENDER ZE SOCIOLOGICKÉHO HLEDISKA

2.1. Gender

Klíčovým pojmem v této práci je slovo *gender*, které má svůj původ v řečtině, kde označuje rod. Rodem můžeme chápat pohlaví, rod ve smyslu rodiny či označení rodu v gramatice. Kvůli neadekvátnosti a vágnosti českého překladu odborníci dospěli k přejímání anglického tvaru *gender* včetně jeho výslovnosti. Genderem se dle Oxfordského slovníku míní náležitost jedince k pohlaví, se kterým se ztotožňuje, přičemž může být v rozporu s jeho pohlavím biologickým. V další možné interpretaci *gender* označuje gramatickou kategorii rodu, tedy příslušnost k maskulinu, femininu či neutru (Oxford University Press: dostupné online).

Ve Velkém sociologickém slovníku je pojem *gender* definován jako „termín používaný pro skupiny vlastností a chování formované kulturou a spojené obrazem →muže a →ženy.“ (Maříková, 1996: 339).

Je důležité uvědomit si rozdíl mezi pojmy pohlaví a *gender*. Pohlaví, jakožto biologická charakteristika, je binární povahou buďto mužské nebo ženské a zůstává v čase neměnné. Zatímco *gender* je z pohledu společenských věd chápán jako *sociální konstrukt*, který je proměnný v čase a v závislosti na konkrétní společnosti. Přestože všechny společnosti vychází z biologické podstaty pohlaví, každá vnímá *gender* poněkud jiným způsobem (Oakleyová, 2000: 121). „*Gender* vyjadřuje myšlenku, že pokud jde o sociální chování, lidé se jako muži a ženy nerodí, ale musí se – přinejmenším do značné míry – naučit jako muži a ženy jednat.“ (Jandourek, 2009: 110).

Vyjádření určitého *genderového* chování popisujeme jako maskulinitu či femininitu. Společností jsou kladena různá očekávání a naopak omezení, kterými by se měl jedinec daného *genderu* řídit. Spadá do nich například volba oblékání, charakteristický styl projevu či chování obecně (Valdrová, 2017: dostupné online).

2.2. Genderové role

Biologická klasifikace na muže a ženy určuje sociální roli, která je pro každé pohlaví zcela odlišná. V některých případech se jedná přímo o opak, např. od muže již podle pojmenování očekáváme mužnost, tedy sílu, zatímco u ženy vyhledáváme ženskost, tedy něžnost. Většina charakteristik ve smyslu vlastností je u mužů a žen založena

právě na protikladech.

Genderovou rolí jedinec vyjadřuje svou sounáležitost s daným genderem, jež projevuje specifickým chováním, vzhledem či způsobem vyjadřování (Valdřová, 2005: 57). Tyto požadavky, kladeny na muže a ženy, jsou vymezeny konkrétní společností. „V různých kulturách tedy lze vedle sebe najít stejnou biologickou distinkci mezi mužem a ženou, avšak v rozličných variantách genderových rolí.“ (Oakleyová, 2000: 121).

Ann Oakleyová tvrdí, že biologické rozdíly mezi muži a ženami nejsou zdaleka tak markantní, jak je uměle vytváří kultura, ať už odlišným stylem výchovy chlapců a dívek, či vyhraněností mužské a ženské pracovní pozice (Oakleyová, 2000: 120). K genderové roli je jedinec přiřazen ihned po narození. V procesu vývoje je velmi ovlivněn chováním rodičů, kteří mu dávají najevo, co je, a co není ve shodě s jeho genderovou rolí (Oakleyová, 2000: 135). Genderové role tedy určují, jakým způsobem by se měl jedinec ve společnosti chovat, a zároveň, jaké počínání by měl očekávat od druhých. Role stanovují vzorce chování v jednotlivých situacích, kterým se jedinec v procesu socializace učí. Karsten to připodobnil k herecké roli, kde herec (čili jedinec) dostane od režiséra (čili společnosti) instrukce, kterými se má řídit, aby uspokojil publikum. „Jen v nevelké míře jsou to konkrétní pokyny (jako v případě oblečení pro chlapce a pro dívky) nebo podrobné návody (např. pravidla typicky chlapeckých nebo typicky holčičích her).“ (Karsten, 2006: 63).

U žen v jakémkoli věku je genderová role pružnější, než je tomu u mužů. Již v dětství je přístupováno mírněji k holčičkám, které si hrají s autíčky než k chlapečkům, kteří by si raději hráli s panenkami. Za příklonění žen k maskulinní roli může společnost považovat např. ženy emocionálně ploché či kariéristky. Oba tyto pojmy jsou vnímány s negativními konotacemi. Avšak přejímání femininní role mužem je ve společnosti vnímáno poněkud hůře, jak již vypovídají samotná slova jako: *zženštilý*, *mamánek* či *cíta*.

2.3. Genderová identita

Genderovou identitu můžeme chápat jako akceptování či neakceptování přiřazené genderové role. Člověk se s danou genderovou identitou nerodí, jedná se o postupné psychické uvědomění, zda si vnitřně připadá ve shodě s vlastním pohlavím. Většina jedinců má biologické pohlaví, genderovou identitu i genderovou roli stejnou, což

však neplatí u transsexuálů, kteří vnímají svou identitu rozdílně (Křížková, 2001: 1–2).

Chris Barker ve *Slovníku kulturních studií* pod heslem *identita* píše, že se jedná o „proces *stávání se*, vystavěný z prvků podobnosti a rozdílnosti.“ Tento proces popisování nás samých označuje za neustále proměnný, jenž lze pozorovat pouze v určitém momentu, ať už se jedná o maskulinitu či rasovou příslušnost (Barker, 2006: 75).

Teorie genderových rozdílů staví na odlišném vnitřním psychickém životě u mužů a u žen. Jan Jandourek tvrdí, že existuje velké množství pohledů, kterými lze na rozdílnou psychiku nahlížet. Můžeme zmínit například biologické hledisko, které odůvodňuje rozdílnost psychiky na základě hormonů, činnosti mozku či odlišnosti pohlaví u mužů a u žen. Dalším příkladem je institucionální pohled, vnímající ženu v roli matky a manželky, jejímž primárním úkolem je péče o druhé. Podle něj, v důsledku dané role, mají ženy odlišné hodnoty a zájmy, než jsou ty mužské (Jandourek, 2009: 121). „Ženy konstruují podle tohoto pohledu sociální realitu jinak než muži, a to v mnoha oblastech, ať už jde o hodnoty a zájmy, způsob vytváření hodnotových soudů, motivace úspěchu a výkonu, literární kreativitu, sexuální fantazie, smysl identity, či obecné procesy vědomí a osobitosti. Kromě toho je zkušenost žen získaná během jejich životní dráhy odlišná od zkušenosti mužů.“ (Jandourek, 2009: 121).

Renzetti zmiňuje ve své knize mimo jiné Freudovu teorii a teorii sociálního určení, které popisují způsoby rozvoje genderové identity u dětí. Sigmund Freud přišel s teorií identifikace, která staví na odlišnosti genitálií. Poté, co si děti uvědomí svoji sexuální identitu, začnou napodobovat chování otce nebo matky. U chlapců vnímá oidipovský komplex, přičemž tvrdí, že chlapec cítí až sexuální lásku k matce a začne vnímat otce jako nepřítele. Když uvidí, že dívky nemají penis, začne trpět *kastrační úzkostí* a je přesvědčen, že pokud se otci nepodvolí, dopadne stejně jako ony. Otcova moc jej přesvědčí o nadřazenosti nad matkou a chlapec začne přebírat otcovy návyky a chování, čímž si uvědomí vlastní maskulinní identitu. Vývoj u dívek je odlišný, avšak stále odkazuje k pohlaví, přesněji k absenci penisu. Podle Freuda je dívka názoru, že v minulosti prodělala kastraci, a z tohoto důvodu nahlíží na ženy jako na méněcenné. K otci jí táhne sexuální láska, snaží se k němu co nejvíce přiblížit, čehož může dosáhnout následováním matčina chování a ztotožnění se s ním. V této fázi si uvědomí vlastní femininní identitu (Renzetti, 2003: 94–95). Freudova teorie byla

společností velmi kritizovaná také proto, že identifikaci popisuje jako nevědomou činnost, která se odehrává u všech jedinců daného pohlaví stejně, nehlédě na prostředí a podmínky, ve kterých vyrůstají (Renzetti, 2003: 96).

Dalším příkladem je teorie sociálního určení, která je založená na odměňování toho druhu chování, jež je ve shodě s genderem, a naopak trestání za chování neodpovídající danému genderu. Tyto metody bývají využívány jednak k posilování určité genderové role u dětí, a také k učení se na principu napodobování. Děti napodobují zejména toho rodiče, který jej častěji odměňuje, přičemž další důležitou hodnotou je moc, kterou rodič disponuje (Renzetti, 2003: 99).

Obě tyto teorie a mnoho dalších popisují vývoj genderové identity u dětí odlišně.

U Freuda nemůžeme mluvit o důvodu, proč si děti zvolily právě onu genderovou roli, poněvadž je k tomu vedla jejich biologická charakteristika. Zatímco u teorie sociálního určení můžeme považovat za podpůrné tvůrce identity právě rodiče, kteří se vymezují vůči chování dítěte buďto pozitivně či negativně, čímž ovlivňují rozvíjející se genderovou identitu u dítěte. Podle názoru Jana Jandourka je pro děti naprosto přirozené, že chlapec má mít vzor v otci a děvče v matce (Jandourek, 2009: 110).

2.4. Stereotypy

Ve Slovníku kulturních studií je pod pojmem stereotyp mimo jiné uvedeno:

„Stereotyp je názorná, ale jednoduchá reprezentace, která redukuje jednice na soubor přehnaných, většinou negativních povahových rysů, a je tedy formou reprezentace, která na základě moci určuje podstatu druhých lidí (esencializuje je).“ (Barker, 2006: 180).

Stereotypní představy jsou založeny na povrchním vnímání, které usiluje o vyhraněnou kategorizaci nejlépe na „dobré“ a „špatné“, přičemž za „špatné“ je označeno všechno, co jakkoliv vybočuje. Lidé jsou stereotypně rozčleněni na různé typy, ať už genderové, věkové, rasové a další.

„Jazykový stereotyp je definován jako ostře zjednodušující a zobecňující úsudek, s emocionálním odstínem připisující určité třídě osob některé vlastnosti nebo jim je naopak upírající.“ (Valdrová, 2006: 91).

Genderové stereotypy jsou představy o vlastnostech a chováních, které jsou typické pro dané pohlaví, přičemž nepřipouští existenci individuality jedinců. Pro jedince jsou prospěšné zejména při usnadňování orientace ve světě, a také napomáhají při

konfrontaci s novými věcmi. Na druhé straně s sebou nesou celou řadu omezení, čímž určují, co je „vhodné“ pro daný gender, a co nikoliv (Janošová, 2008: 27). Avšak hlavním negativem stereotypizace je zásadní vliv na tvoření předsudků, kterými jsou příslušníci daného genderu předem odsuzováni.

Na otázku „Jak se vlastně vytváří genderové stereotypy a dostávají se do vědomí jedinců?“ odpovídá Kedron následovně. Již v raném dětství rodiče zvolí odpovídající typ genderové výchovy, tedy způsob, jakým budou k dítěti přistupovat. Danému pohlaví odpovídají stereotypní představy, které zahrnují způsob oblékání, projevy chování, typické vlastnosti atd. (Kedron, 2014: 41). Celý proces se odehrává za pomoci jazyka, kterým „...se dítě učí jazyk své kultury, v zásadě se zároveň učí, jak jako člen této kultury myslet a jak se chovat.“ (Renzetti, 2003: 174).

Genderové stereotypy tedy stanovují očekávání a určují, jakou roli má jedinec ve společnosti plnit, což ovšem může znesnadnit například výběr povolání, pokud je „v rozporu“ s daným genderem (Karsten, 2006: 25).

3. GENDER V LINGVISTICE

3.1. Genderová korektnost

S proměnou role ženy ve společnosti dochází taktéž k postupným proměnám v jazyce. Dříve bylo běžné označovat muže a ženy jedním – tedy mužským tvarem, avšak dnes je společnost vůči těmto tendencím opatrnější. Zástupci genderové lingvistiky si dali za cíl jazykově zrovnoprávnit ženy a muže, což znamenalo odstranit genderové asymetrie. Tímto úsilím chtěli dosáhnout většího zviditelnění žen v jazyce.

Pavel Eisner je názoru, že se do jazyka dostal určitý patriarchální model uvažování o světě. Společenská situace v Evropě proklamuje nadřazenost muže nad ženou odedávna. Je tedy pochopitelné, že se tato skutečnost reflektovala i v evropských jazycích. Lze to ilustrovat na příkladu latinského lexému *homo*, který znamená *člověk* a zároveň i *muž*. V případě angličtiny je výraz pro ženu odvozen z výrazu pro muže – tedy *man* → *woman* (Eisner 1946: 375). Poslední příklad explicitně zobrazuje ženu z lingvistického hlediska jakožto odvozené, tedy druhotné pohlaví.

Jazykové asymetrie jsou podle odborníků způsobeny přítomností sexismu v jazyce, čímž dochází k diskriminaci žen také ve společnosti. Důvodem je úzké propojení jazyka a myšlení lidí, které se ovlivňují navzájem. Pokud se tedy běžně setkáváme se

sexismem v jazyce, je velmi pravděpodobné, že stejné pojetí panuje i v uvažování o ženách ve společnosti (Kedron, 2014: 33). „Jazykovým sexismem jsou míněny způsoby, jimiž jazyk prezentuje jedno pohlaví, a to téměř bez výjimky ženy, jako méněcenné.“ (Renzetti, 2003: 176). Právě tyto tendence k diskriminaci je zapotřebí, dle Jany Hoffmannové, z jazyka odstraňovat (Hoffmannová, 1995: 81). Například význam slov jako *sexuální harašení* či *obchod s bílým masem* by měl být vnímán v plné vážnosti, což však samotná „odlehčující“ slova neumožňují.

Je důležité podotknout, že požadavky feministické lingvistiky nemají v úmyslu upřednostňovat femininní pojmenování před maskulinem, nýbrž zviditelnit ženy v jazyce v důsledku umírnění maskulinních tendencí. Jedním z kroků může být například vyjmenování mužského i ženského tvaru, na úkor použití generického maskulina (Kedron, 2014: 34). Podle Valdrové by měl být genderově korektní a nesexistický způsob vyjadřování „...takový, jenž nezesměšňuje, neignoruje, nediskriminuje jedince z hlediska pohlaví.“ (Valdřová, 2005: 58).

„Pokusy o jazykovou reformu či zásahy do jazyka v zájmu zrovnoprávnění rodově specifického vyjadřování jsou pouze jevovou stránkou, povětšinou špičkou ledovce o mnoho hlouběji zasahujícího pohybu v komunikaci a společnosti.“ (Čmejrková, 2002: 263). Kedron ve své práci zdůrazňuje, že změny ve smyslu nahrazení slova jsou bezvýznamné, poněvadž k odstranění jazykové asymetrie je zapotřebí změnit podstatné prvky jako je gramatika, syntax či morfologický systém. Zároveň upozorňuje na striktní vyhnutí se násilným změnám v jazyce, i v případě, že by se jevily jako velice účinné (Kedron, 2014: 34–35).

Činnost zastánců feministické lingvistiky je podle Jany Hoffmannové přínosná tehdy, pokud obohacuje jazyk novými gramatickými, stylistickými a dalšími vědomostmi (Hoffmannová, 1995: 80). Kedron tvrdí, že ačkoliv je práce feministických lingvistů mnohdy neúčinná, při nejmenším upozorňuje na problematiku upozadění ženské role v jazyce, čímž zvolna dochází k proměně myšlení, které může vést k postupné proměně i v jazyce (Kedron, 2014: 35).

3.2. Rod v jazyce

„Jazyk je kulturní výtvar a jako takový má pozici *sociální instituce*, která odráží hodnotové systémy vlastní dané společnosti a spoluvytváří normy, na nichž daná společnost stojí.“ (Valdřová, 2005: 57).

Důležitou kategorií, která má vliv na genderové asymetrie v jazyce, je kategorie rodu. Pro češtinu jakožto rodový jazyk je rod velice nápadným prvkem, ve srovnání například s bezrodou angličtinou. Rod můžeme kategorizovat do dvou základních skupin na rod přirozený a rod gramatický. Přirozený rod odkazuje k diferenciaci na muže a ženy, zatímco gramatický rod je záležitostí jazykového systému. V českém jazyce rozlišujeme trojí gramatický rod (femininum, maskulinum a neutrum), přičemž často bývá ve shodě s rodem přirozeným. Setkáváme se ovšem i s případy, kde je gramatický rod spíše formální záležitostí. Slova jako *autorita*, *výsost*, *celebrita* jsou všechna gramaticky pojímána za feminina, ačkoliv se jedná o ctnostné označení i pro muže (Čmejková, 2007: 22). Maskulina jsou dále rozlišována na životná a neživotná, mezi nimiž je největší rozdíl v zakončení slov při deklinaci.

Podstatnou roli zde hraje teorie příznakovosti, která určuje člen základní a člen odvozený. Maskulina disponují jednak rodově specifickou (mužskou) a jednak rodově neutrální (generickou) rolí, přičemž generická role (čili generické maskulinum) má označovat obecné pojmenování mužů a žen (Čmejková, 1997: 265). O maskulinu uvažujeme jakožto o nepříznačném tvaru, od kterého bývá odvozován příznačový ženský rod.

Genderová nerovnost gramatického rodu je dána jazykovou strukturou češtiny, ve které mají maskulina přednost před femininami. Pokud se ve větě vyskytují podmínky v různých rodech, pak je to právě životné maskulinum, podle něhož se určí koncovka slovesa, nehledě na vyšší prestižnost či počet feminin.

V posledních letech pozorujeme zdůrazňování kategorie rodu, kdy jsou zmiňováni jednak představitelé mužského, ale rovněž i ženského rodu. „Znamená to, že gramatická kategorie rodu je v češtině nově interpretována jako kategorie významová, je zvýznamňována jako kategorie vyjadřující rod přirozený.“ (Čmejková, 2007: 23).

3.3. Generické maskulinum

Přístupy lingvistů k pojetí generického maskulina jsou velmi odlišné. Na jedné straně odborníci tvrdí, že je jeho používání nezbytné, poněvadž by nebylo efektivní v daném textu neustále vyjmenovávat mužský i ženský tvar, čímž by došlo k větší komplexnosti a rozsahu textu (Kedron, 2014: 46). Na straně druhé je na generické maskulinum pohlíženo negativně, a to hlavně kvůli zastírání společenského přínosu žen, které způsobuje (Smetáčková, 2007: 25).

O generickém neboli bezpříznakovém maskulinu mluvíme tehdy, když jedním pojmem označujeme muže i ženy. „Mezi hlavními argumenty pro užívání generického maskulina se obvykle uvádí jeho rodová bezpříznakovost, tedy spolehlivost jeho zástupné funkce také pro ženský rod, dále jazyková ekonomie v případě zahrnování žen pod mužské názvy osob, ale také skutečnost, že generické maskulinum používají i ženy, mluví-li či píšou o jiných i o sobě samých.“ (Valdrová, 2008: dostupné online). Historie generického maskulina sahá zhruba do doby před 200 lety, kdy však nebylo možné si pod pojmy žáci či studenti představit i ženy (Smetáčková, 2007: 25). V médiích obecně je velmi lákavé použití generického maskulina. Hlavním důvodem, proč nebývají všechny rody příslušníků vyjmenovány, je neekonomičnost vyjádření, která je z časového hlediska pro média neefektivní (Svobodová, 2008: 8). S tímto názorem nesouhlasí Jana Valdrová, podle které „...jazyková úspornost není tak významným faktorem, aby muselo ustoupit zviditelnění poloviny populace.“ (Valdrová, 2005: 3). Avšak podle Svobodové v některých případech není v možnostech českého jazyka použití jiného neutrálního výrazu, který by byl stejně stručný a výstižný (Svobodová, 2008: 8). Používání generického maskulina je vědecky přijímané, avšak ne vždy se setkáváme s přijetím i ze strany společnosti. Úkolem české lingvistiky je dohlížet na jazykovou situaci a objektivně zhodnotit, kdy je používání generického maskulina bezpříznakové, a kdy naopak může být jeho používání diskriminující. Na druhé straně genderová lingvistika tento pojem dává do uvozovek a hovoří o něm jako o „tzv. bezpříznakovém maskulinu“. Zástupci a zástupkyně genderové lingvistiky tvrdí, že přestože je generické maskulinum bezpříznakové, u většiny lidí dochází ke konotacím muže (Valdrová, 2005: 58). K tomuto názoru se přiklání Smetáčková, která zmiňuje testování vnímatelnosti generického maskulina ve společnosti, kde si lidé ve velkém množství případů představili pod generickými pojmy právě muže. To může mít negativní dopad na zkreslené vnímání, že vlivnými aktéry veřejné sféry jsou pouze muži (Smetáčková, 2007: 25).

3.4. Splitting

Jak již bylo zmíněno výše, se vzrůstající společenskou rolí se ženy zviditelnily i v jazyce. Dříve byly úřední dokumenty a formuláře vytvářeny pro klienty či žadatele,

avšak v dnešní době jsou obohacené o sufix vytvářející ženský tvar. Tento proces se nazývá *splitting* a v praxi se jedná o přidání femininního sufixu buďto za lomítko, či do závorky za maskulinní tvar. V textech se setkáváme se slovy jako *student(ka)*, *policista/ka* či *ochránce/ochránkyně*. U slov, kde se jedná o zcela odlišné pojmy pro maskulina a feminina, jako například *syn* a *dcera*, se druhotný (většinou femininní) pojem přidá za lomítko či do závorky, tedy *syn/dcera*; *syn (dcera)*.

Vedle *splittingu* je časté také užívání zpodstatněných adjektiv např. *kupující* či používání nepříznačového opisu např. *osoba vymáhající...* (Valdrová, 1997: dostupné online). Další možností je označení skupiny osob hromadnými substantivy např. *studentstvo*.

3.5. Přechylování vs. nepřechylování

„Společenská potřeba pojmenovat ženy samostatnými názvy je velmi aktuální, a proto se využívá všech možností, které v jazyce pro utvoření těchto pojmenování jsou.

Přechylování zaujímá mezi nimi první místo.“ (Hrušková, 1967: 538)

Přechylováním je míněna změna rodu, tedy vytvoření femininního tvaru z maskulina, přičemž ve výjimečných případech může jev nastat i opačně. Přechylováním se z bezpříznačového maskulina vytvoří ekvivalentní femininní pojmenování, o kterém uvažujeme jako o tvaru příznačovém. Pro češtinu jsou typické dvojice slov pro mužské a ženské pojmenování, které vznikly derivací, např. *policista – policistka*. Při tvoření femininních tvarů pozic jsou nejčastějšími derivačními sufixy *-ka*, *-ice*, *-(k)yně*, které se připojují dvojím způsobem (Adámková, 2004: 10). První způsob spočívá v připojení sufixu k plnému kmeni maskulina, tedy *učitel-ka*. Druhým způsobem je tvoření z primárního kmene, např. *dělník – dělnice* (Mluvnice češtiny 1, 1986: 304).

Bylo by však mylné si myslet, že přechylená feminina vznikají pouhou derivací maskulin, poněvadž k vytvoření feminin dochází přímou motivací. „...např. *studentka* ‚žena, která studuje‘, ..., nikoli např. ‚student ženského rodu‘ jak by se nabízelo, pokud přechylování chápeme jako pouhé přidání příznaku ženského rodu.“ (Adámková, 2004: 14).

Dalším typem dvojic jsou na sobě nezávislé femininní a maskulinní pojmenování jako *chlapec – dívka*, v případě povolání např. *letuška – stevard*. Heteronomní tvary pro mužský a ženský rod byly častější v minulosti. Dnes je typické pojmenovávat genderové dvojice stejným základem.

U některých femininních a maskulinních dvojic existuje také třetí tvar, který je obecný, rodově neutrální, např. *otec – matka = rodič* (Mluvnice češtiny 2, 1986: 32–33).

Podle Dokulila představuje přechylování modifikační kategorii, která je založena na adici členu, kterým modifikujeme tvar původní (Dokulil, 1962: 46). Stejný názor sdílí Hrušková, která chápe přechylování „...jakožto zvláštní případ slovtvorné, tzn. formální i významové modifikace slova,“ (Hrušková, 1967: 539). Ziková však zdůrazňuje, že není možné považovat přechylování za pouhou modifikaci kategorie pohlaví, způsobenou přidáním odlišného pohlavního rysu, nýbrž za změnu hodnoty tohoto rysu. „Podstata slovtvorného procesu přechylování spočívá v tom, že se z rodově nepříznačových jmen derivují jména rodově příznačová. Nemění se přitom lexikální třída bázevého lexému, ale pravidelně se mění hodnoty rysů [MASK] nebo [FEM], jež jsou funkcemi sémantické kategorie přirozeného rodu [SEX].“ (Ziková, 2003: 125–126).

Ve srovnání s dalšími jazyky čeština disponuje hojným počtem ženských pojmenování, které jsou daleko více využívány v mluveném projevu než v textech. „Zatímco v systému se poměr maskulin a přechýlených feminin může jevit téměř jako 1:1, v textu se tento poměr mění odhadem na desetinásobnou až stonásobnou převahu maskulin v závislosti na typu lexému.“ (Čmejrková, 2002: 264).

Ústřední problém nepřechylování názvů pozic spatřujeme u pracovních inzerátů, hledající inženýry, chirurgy či právníky, kde se ženy mohou cítit přehlížené (Valdrová, 1997: dostupné online). Ačkoliv se jedná o povinnosti firem uvádět oba genderové tvary (jestliže jsou hledanými muži i ženy), mnoho firem ustanovení nedodržuje a mohou být obviněny za diskriminaci.

Výsledky průzkumu, které Valdrová zmínila v knize *Abc feminismu* ukazují, že s rostoucí prestižností profese se dotazovaným častěji evokuje představa muže, zastávajícího danou funkci. Lze tedy říci, že jazyk, v tomto případě generické maskulinum, podporuje významnost mužů na úkor žen (Valdrová, 2004: 15).

Podle Ireny Smetáčkové – „Ženy dokonce mnohdy preferují označení sebe sama v mužském rodě, neboť to přináší pocit většího uznání. Zároveň tím ale nevědomě užívají jazyk k legitimizaci nerovného společenského uspořádání.“ (Smetáčková, 2007: 25).

3.5.1. Rozdělení přechylovacích formantů podle Příruční mluvnice češtiny

1) Sufix -ka

Přechylování sufixem *-ka* patří mezi nejčastější způsoby tvoření femininního pojmenování. Takto utvořená jména se řídí deklinačními koncovkami podle vzoru žena. Přechylují se zejména maskulina končící sufixy „...-ač (vyzvědačka), -eč (uklízečka), -ič (krmička), -ák (školačka), -ík (katolička), -ik (schizofrenička), -an (Rakušanka), -ař (stopařka), -ář (počtářka), -íř (malířka), -tel (zbožňovatelka), -och (rudoška), -log (psycholožka), -ista (policistka)“ (Příruční mluvnice češtiny, 1997: 121).

Zároveň se jedná o běžný způsob tvoření feminin z maskulin cizího původu, ostatní sufixy jsou spíše výjimkou. Velmi časté morfologické alternace jsou: *c* → *č*, *g* → *ž*, *h* → *ž*, *z* → *ž*, *ch* → *š*, *k* → *č* (Hrušková, 1967: 541).

2) Sufix -(n)ice

Sufix bývá připojován k maskulinním jménům osob zakončeným na *-ík* a *-ník*, kde však dochází k resuffixaci čili k nahrazení femininního sufixu na úkor maskulinního. Např. *poručník* → *poručice*, *mladík* → *mladice*, *desátník* → *desátnice* atd. (Příruční mluvnice češtiny, 1997: 121). Jedná se o druhý nejběžnější způsob tvoření přechýlených feminin. Morfologické alternace jsou časté u konsonantů *d* → *d'*, *t* → *t'*, *n* → *ň*, *r* → *ř*, *c* → *č*, *h* → *ž*, *ch* → *š*, *k* → *č*. Sufix se připojuje k maskulinním základům na *-ík* (*odbornice*), *-(e)c* (*krasavice*), *-ák* (zastaralé *předlice*). Suffixace *-nice* je typická pro zakončení maskulin na *-ník*, například *dělnice*, *zákaznice* aj. (Hrušková, 1967: 547).

Feminina se skloňují podle vzoru růže s podtypem ulice.

3) Sufix -yně

Přechylování za pomoci sufixu *-yně* bývá typické od základových slov zakončených na *-g* (*kolegyně*), *-h* (*bohyně*), *-k* (*žákyně*), zřídka také k základu končící na *-r* (*ministřyně*). Slova náleží k deklinačnímu vzoru růže (Příruční mluvnice češtiny, 1997: 121). Hrušková navíc zmiňuje další zakončení maskulin na *-ák* (*vojákyne*) nebo *-ek* (*svědkyně*).

V případě přechylování přejatých maskulin končících na *-g* se stal sufix *-yně*

konkurentem nejvíce zastoupenému sufixu *-ka*. Objevují se dubletní tvary jako *chirurgka, chirurgyně*. Sufixace je typická také alternacemi konsonantů jako *z* → *h*, *č* → *k* (Hrušková, 1967: 548).

a) Varianta *-kyně*

Sufix *-kyně* se pojí ke slovům zakončeným na *-ec* a *-ce*, kde dochází k resufixaci. Lze to ilustrovat u slov jako *přítelkyně, jezdyně, zpravodajkyně* atd. (Příruční mluvnice češtiny, 1997: 121). Hrušková dále zmiňuje maskulinní zakončení na *-tel* (*obhajovatelkyně*) a zakončení na *-a* (*předsedkyně*), jež jsou dnes většinou nahrazeny sufixem *-k(a)* (Hrušková, 1967: 549).

4) Suffixy *-ovna, -na*

Skupina sdružuje velmi omezené množství slov. Sufixem *-ovna* bývají vytvořena slova jako *královna* či *císařovna*. V případě sufixace *-na* lze zmínit *kněžnu* (Příruční mluvnice češtiny, 1997: 122). Hrušková jako další zmiňuje variantní suffixy *-evna* (*carevna*), *-ezna* (*princezna*) a *-ina* (*purkrabina*).

O něco častější je přechylování z maskulinních sufixů končících na *-(e)c* (*stařena, tkadlena*) či na *-ák* (*pradlena, přadlena*) (Hrušková, 1967: 550).

5) Sufix *-á*

Za pomoci sufixace *-á* bývají vytvořena feminina jako *hostinská* či *hospodská*. Jedná se o substantiva adjektivního typu, jež jsou deklinována podle vzoru *bytná*. Sufix bývá přidáván k maskulinním tvarům končícím na *-ý*. Dochází tedy pouze ke změně koncovky (Příruční mluvnice češtiny, 1997: 122).

6) Sufix *-ová*

Zakončením se sufix řadí k adjektivní deklinaci zastoupené vzorem *mladá*. Dříve byly sufixem *-ová* označovány manželky doktorů, kovářů, krejčích, kdy se jednalo o oslovení jako *paní doktorová, paní kovářová, paní krejčová* atd. V současnosti je na stejném principu založen vznik příjmení (Příruční mluvnice češtiny, 1997: 122). Tvoření feminin sufixem *-ová* je v současnosti velmi málo užívané a postupně z jazyka mizí (Hrušková, 1967: 549).

Kniha Tvoření slov v češtině 2 rozlišuje navíc sufix *-(a)nda* u slov jako *vojanda, horanda* či *fešanda*.

U všech zmíněných slov došlo k přechýlení z maskulina končícího na sufix *-ák*. Slova vytvořená tímto způsobem se řadí mezi expresivní slova, která mají často pejorativní význam (Hrušková, 1967: 550).

Vedle připojování sufixu k maskulinu dochází také k tvoření feminin konverzí. Týká se to zejména vlastních osobních jmen, u kterých dojde k záměně „...tvaroslovné charakteristiky mužské charakteristikou ženskou, a to podle vzoru „žena“.“ (Hrušková, 1967: 551).

Volba přechylovacího sufixu nemusí být vždy jednotná. V rámci jednoho maskulina lze za pomoci rozličných sufixů vytvořit více tvarů pro feminina. Například slovo *chirurg* můžeme přechýlit dvojím způsobem na *chirurgyni* či *chirurgku*. Stejně tak slovo *psychiatr* lze přechýlit na feminina *psychiatryně* či *psychiatricka*. Oba způsoby tvoření přechýlených tvarů jsou z jazykového hlediska správné (Internetová jazyková příručka: dostupné online).

3.6. Mediální obraz a gender

Prezentování genderu v médiích má zásadní vliv na formování názorů ve společnosti. Častým nástrojem je použití stereotypů, jež představují jednotvárnou interpretaci určitých témat. V důsledku dochází k plošnému způsobu uvažování o dané problematice (Svobodová, 2008: 4).

Dle Valdové v médiích „Stále přetrvává tendence rozdělovat svět, někdy poněkud naivním způsobem, na „ženský“ a „mužský“ s jasně definovanými okruhy zájmů a problémů.“ (Valdová, 2001: 185).

Média zprostředkovávají konkrétní obraz muže a ženy, čímž se stávají tvůrci genderových rolí ve společnosti. Určují, jakou hodnotu mají události spojované s muži, a naopak se ženami. V tištěných novinách je titulní strana věnována nejdůležitějším událostem, které jsou většinou spojeny s politikou či se sportem. Oběma kategoriím dominují zastoupením muži, jak napovídají výsledky četnosti mužských a ženských jmen, které byly v poměru 10:1 (Pavlík, 2005: 55).

Většina novinových titulků se taktéž týká především mužů, což může mít za následek dojem, že se ženy nepodílejí na utváření společnosti (Valdová, 2001: 184). Pokud se v novinových titulcích přece jen žena objeví, většinou je to z důvodu šokujícího sdělení, které má budit dojem neslučitelnosti s rolí ženy.

Převážná část odborníků, kteří jsou v médiích vyzváni k okomentování určité situace,

jsou ve valné většině muži. Podle Pavlíka novináři daleko častěji vyjmenovávají tituly mužů, zatímco u žen zůstávají mnohdy bez povšimnutí. Takovéto počínání médií přispívá k vyšší profesionální nadřazenosti mužů. Pavlík vidí příčinu v řadách šéfredaktorů, hlavních editorů a vlastníků médií, kterými jsou především muži (Pavlík, 2005: 54–55).

Média stále vnímají ženu, jako ekonomicky a psychicky závislou na muži (Valdrová, 2001: 193). Nejčastěji bývá zobrazována v roli matky či manželky, přičemž s ženami intelektuálkami se na televizních obrazovkách téměř nesetkáme (Valdrová, 2001: 186). Role ženy je založena primárně na starosti o chod domácnosti a výchově dětí. Profesionalita v jakékoliv oblasti není od žen společností očekávána.

Často jsme na obrazovkách svědky moderátorek, které humorně komentují ženský půvab, zakládající se na emocionalitě či iracionalitě. Podle Valdrové tato mediální projekce ženství, spolu s postojem samotných moderátorek, vyjadřující genderovou hierarchii, znesnadňuje ženám prosadit se na pracovním trhu (Valdrová: 2001, 188, 196).

Mediální obraz ženství je spjat především s jejich vizuální stránkou. Zajímavým faktem je i kratší doba mediálního vystupování žen, které trvá v průměru o deset let méně než u mužů. Hlavním důvodem je zde tradiční pojetí krásy, které je v naší společnosti spojováno s mládím (Pavlík, 2005: 54).

4. POVOLÁNÍ

Před první světovou válkou pro mnoho pracovních pozic neexistovalo ženské pojmenování, poněvadž jediní, kdo danou práci vykonávali, byli muži. Úloha žen tkvěla hlavně v péči o rodinu a domácnost. Po skončení války se společenská situace musela změnit, poněvadž ztráty na životech byly obrovské. Tato skutečnost zapříčinila dosazování žen na pozice, které dříve patřily výhradně mužům, a tím přinesla i nová pojmenování.

Kroupová rozdělila názvy povolání podle převažujícího genderového zastoupení do pěti skupin (Kroupová, 1980: dostupné online).

1. První a zároveň největší skupinu tvoří pojmenování běžné v maskulinu i femininu. Znamená to, že pozice vykonávají muži i ženy bez dominance

- jednoho genderu. Vyznačují se fyzickou nenáročností, kterou nahrazuje práce duševní. Např. *ekonom – ekonomka, učitel – učitelka, soudce – soudkyně*.
2. Další skupinu tvoří dominující tvary femininního pojmenování. Maskulinní tvary se vyskytují omezeně, poněvadž jsou pozice častěji zastoupeny ženami. Jedná se například o povolání, která existovala před zapojením ženy do profesního života (*ošetřovatelka – ošetřovatel, uklízečka – uklízeč*), práce esteticky zaměřené (*květinářka – květinář*), služby obecně (*kadeřnice – kadeřník*) atd.
 3. Existuje také skupina slov s výhradně femininním pojmenováním, ke kterému bychom nenašli maskulinní protějšek. Důvodem je téměř úplné ženské zastoupení v těchto profesích. K této skupině náleží samostatné lexémy, které však na rozdíl od jiných skupin nebyly utvořeny z tvaru maskulina. Řadíme zde povolání jako *pradlena, šička, pokojská* atd.
 4. Převažující maskulinní pojmenování se vzácným zastoupením femininních tvarů najdeme u profesí, které mohou být nebezpečné z hlediska úrazu a také u fyzicky náročnějších prací. Zde se řadí *svářeč – svářečka, brusič – brusička, traktorista – traktoristka* atd.
 5. Poslední skupinou jsou výhradně maskulinní pojmenování. Přechýlený femininní tvar by nebylo těžké vytvořit, avšak v praxi se s ním nesetkáváme, poněvadž jsou tyto profese vykonávány pouze muži. Zde řadíme pojmenování jako *horník, lodník, těžař* atd.

4.1. Rovné příležitosti mužů a žen na trhu práce

Rovné příležitosti mužů a žen na trhu práce souvisí s genderovými nerovnostmi obecně. Ačkoliv se společenský význam ženy za poslední desetiletí markantně změnil k lepšímu, stále nemůžeme mluvit o plnohodnotné rovnosti. Ta však nespočívá v biologické rovnosti, ale ve společenském pojetí (Jandourek, 2009: 121). Tradiční model uvažování o ženě v roli matky a o otci jako zabezpečovateli rodiny je ve společnosti po staletí hluboce zakořeněn. Nicméně jistá proměna se udála spolu s narůstajícím vzděláním žen, které zapříčinilo jejich vyšší postavení v profesním životě. Dnes již není neobvyklé setkat se s otcem na rodičovské dovolené či s matkou samoživitelkou.

V současnosti jsou ženy nedílnou součástí pracovního trhu. Poměr zastoupení žen ke

všem pracujícím se blíží jedné polovině (Šnýdrová, 2006, 25, 38). Koncentrace mužů a žen v určitých pozicích je rozdílná podle zaměření pracovních pozic, čemuž se blíže věnuje kapitola *Genderová segregace na trhu práce* níže.

Ačkoliv se pracovní prostředí prezentuje neutrálně, je podstatněji nakloněno mužům. Celková pracovní sféra je stále považována za primárně mužskou nehledě na vysoké zastoupení a vzdělanost žen. Předpokládá například, že muži se dokáží lépe soustředit a jsou také motivovanější. Důvodem, proč je počet žen v managementu nízký, je uspořádání pracovního trhu, „...který je lépe nastaven pro osoby bezdětné a primárně se věnující pracovní sféře, resp. se strukturou společnosti vůbec, což je zřetelné právě při pohledu na způsoby péče o děti a na rodinné politice.“ (Dudová, Křížková, Fischlová, 2006: 22–23). Jurajda stanovil tři faktory působící na odlišné postavení mužů a žen na pracovním trhu, kterými jsou 1. různá míra zaměstnanosti, 2. různé zastoupení v jednotlivých odvětvích a za 3. různé platové podmínky (Jurajda, 2006: 14).

Postavení žen na trhu práce je komplikované z mnoha důvodů. Charakteristické vlastnosti žen jako například emocionálnost či nižší sebedůvěra nejsou na pracovním poli vítány. Naopak typicky mužské vlastnosti jsou pro ženy na pracovišti normou, kterou by se měly řídit. Stejně tak obyčejně maskulinní chování je zde vnímáno jako profesionální (Dudová, Křížková, Fischlová, 2006: 22). Pokud ženy chtějí být taktéž úspěšné, musí se vžít do této nové role eliminující vlastní ženské charakteristiky. Nerovnost narůstá se zvyšujícím se vzděláním, poněvadž čím je prestiž pozice vyšší, tím je pravděpodobnější, že na ni bude dosazen stejně vzdělaný muž. Nerovná je také výše finančního ohodnocení, která je u žen v průměru o 30 % nižší než u mužů (Křížková, 2003: 27).

Aktivní politika rovných příležitostí má za cíl zlepšit propojení mezi rodinným a profesním životem za účelem, aby v rodinách nedocházelo ke striktnímu vymezení rolí na živitele a matku, jak tomu bylo dříve. Snaží se o navrácení žen zpět do profesního života, aby mohly finančně prospět rodině, a zároveň tím umožnit mužům trávit více času s dětmi (Valdrová, 2004: 30).

4.2. Genderová segregace na trhu práce

Začleněním žen do pracovního světa byly ženám určeny především práce ošetrovatelské, úklidové či estetické, které již plnily dříve v neplacené roli pečovatelek

o domácnost. S příchodem industrializace v 19. století začaly být ženy dosazovány i do dělnických profesí, které do té doby patřily výhradně mužům. Souviselo to s příchodem strojů, které v mnohém nahradily náročnou mužskou práci. Dále již nebylo nutné zaměstnávat pouze muže, poněvadž obsluhu strojů zvládaly i mnohem levněji placené ženy. Postupná emancipace umožnila ženám zastávat nejrůznější pozice, což se nejvíce projevilo v době válek. V současnosti je zcela běžné zastoupení žen na postech ředitelek, právníček či doktorek, což bylo před několika desítkami let zcela nemyslitelné.

Genderovou segregací je postižen pracovní trh v celé Evropě. Ta vznikla v důsledku nerovného zacházení s muži a ženami jakožto pracovní silou a v dlouhodobém měřítku stále nedochází k jejímu snižování (Křížková, 2009: 17–18). Ve starších dobách byla genderová segregace pozic založena na odlišném fyzickém uzpůsobení mužů a žen. Dnes to platí jen z části u dělnických či jiných fyzicky náročných pozic, přičemž pro většinu povolání jsou klíčové mentální schopnosti. Muži i ženy by tedy měli mít stejné předpoklady pro danou pozici, což by v ideálním případě znamenalo rovnoměrné zastoupení. Avšak ani v dnešní době nejsou pracovní pozice z hlediska genderu adekvátně zastoupeny.

Segregaci dělíme na dva základní typy: horizontální a vertikální. Horizontální segregací jsou míněny ty sektory a pozice, ve kterých jsou soustředěni hlavně muži nebo v opačném případě ženy. Podle vertikální segregace jsou muži a ženy dosazováni do odlišných pozic, přičemž muži častěji zastávají pozice vyšší. V důsledku rozdělení na mužská a ženská zaměstnání dochází k poklesu úrovně právě u ženských pozic, čímž také dochází k nižším platovým ohodnocením (Valdrová, 2006: 141).

Jedním ze zdrojů genderové segregace u mladých lidí s terciálním vzděláním je odlišný výběr vysokoškolských oborů, přičemž koncentrace žen převažuje v humanitních oborech, kdežto technické obory jsou z většiny upřednostňovány muži (Jurajda, 2006: 16). Pracovní trh je stejným způsobem segregován na pozice, ve kterých počtem dominují muži, dále pozice zastoupené z většiny ženami a na tzv. integrované oblasti, kde je poměr mužů a žen takřka vyrovnaný. Pozice, ve kterých je většinové zastoupení mužů, bývají považovány za hodnotnější, což souvisí také s vyšším finančním ohodnocením (Křížková, 2009: 13). Častým faktorem rozdělovacímu muže a ženy do rozličných skupin povolání jsou genderové stereotypy. Ty předpokládají určité chování a vlastnosti, čímž utvrzují či naopak vyvrací vhodnost genderu pro dané povolání.

„Systematické nadhodnocování práce mužů nad prací žen, které je pro naši společnost charakteristické, vychází z povahy stávající genderové ideologie, v rámci níž jsou muži (a vše, co je s muži spojováno) považováni za důležitější a hodnotnější než ženy.“ (Pavlík, 2005: 32).

Pozice s většinovým zastoupením žen bývají považovány za méně prestižní a bývají taktéž finančně podhodnocené. Často se jedná o rozličné množství služeb či administrativní práce. V pracovním životě ženy často narážejí na tzv. *skleněný strop*, což jsou imaginární překážky, které jim brání v postupu po kariérovém žebříčku (Renzetti, 2009: 529).

5. Metodologie práce a její cíle

5.1. Cíl

Cílem bakalářské práce bude kvantitativně analyzovat názvy pozic v Národní soustavě povolání z hlediska užívání gramatického rodu. Pozornost bude zaměřena především na to, zda Národní soustava povolání formálně reflektuje zásady genderové korektnosti. Následně se soustředíme na soupis povolání a jeho přístup k tomu, zdali dané povolání může být vykonáváno muži či ženami.

5.2. Výzkumné otázky

1. Budeme sledovat, zda je při pojmenování pracovní pozice v Národní soustavě povolání preferován určitý gramatický rod a zda se tak děje v souladu s tím, kdo danou profesi obvykle vykonává, respektive kdo ji může vykonávat.
2. Oficiální názvy v Národní soustavě povolání budeme konfrontovat s údaji v Českém národním korpusu. Zaměříme se přitom na frekvence maskulinních a femininních tvarů tam, kde je pro tutéž profesi máme k dispozici, respektive kde jazyk umožňuje, aby bylo pojmenování v maskulinu a femininu vytvořeno.
3. Budeme vycházet z hypotézy, že budou převažovat pojmenování pracovních pozic substantivem v maskulinu. Pozornost budeme věnovat typicky „ženským profesím“, které jsou charakteristické vysokým podílem zaměstnaných žen. U těchto pozic budeme ověřovat, zda je oficiální pojmenování v odpovídajícím femininním tvaru, nebo i zde se Národní soustava pojmenování přiklonila k maskulinu.
4. Na základě teorií publikovaných Janou Valdovou předpokládáme, že ženy budou usilovat o to, aby pozice, které vykonávají, byly adekvátně pojmenovány. V dotazníkovém šetření nás bude zajímat ztotožnění žen s generickými maskuliny, přičemž předpokládáme vyšší míru akceptování. Dále budeme zjišťovat, zda maskulinní tvary spojené s ženskými jmény mohou působit na společnost důstojnějším dojmem či nikoliv.

5.3. Metoda výzkumu

Názvy povolání k analýze budeme čerpat z katalogu povolání, umístěného na webových stránkách Národní soustavy povolání. Celkově katalog obsahuje 2461 pozic, přičemž se soustředíme pouze na ty pozice, u kterých očekáváme, že jsou v praxi vykonávány muži i ženami. Provedeme klasifikaci pozic dle způsobu pojmenování, kde pozice rozdělíme do odpovídajících skupin na základě gramatického rodu. Ke každému pojmenování budeme uvádět tvar genderového protějšku, pokud to bude v rámci jazyka možné.

Pro snadnější orientaci zjednodušíme souslovné názvy pozic na pojmenování v základovém slově. Například pozice jako *samostatný referent železniční dopravy* budeme klasifikovat pod maskulinním pojmem *referent* s možným femininním tvarem *referentka*. Stejným způsobem budeme postupovat při zařazování opakujících se pojmenování pozic s odlišnou specializací, například pozice jako *projektový manažer*, *manažer zahraničního obchodu*, *manažer marketingu* atd. budeme sjednocovat pod základovým pojmem *manažer*.

Při kvantitativní analýze budeme dělit pozice do pouhých tří skupin na maskulina, feminina a obourodá pojmenování. Může tedy dojít k mírnému zestručnění při rodové klasifikaci. Pojmy jako *osoba* či *obsluha* budeme se zřetelem k jejich neutralitě v této fázi řadit k obourodým pojmenováním, nehledě na jejich femininní gramatický rod. K vyhledávání dat v Českém národním korpusu budeme užívat korpus syn2015 s typem dotazu CQL, abychom mohli specifikovat slovní druh a rod u vyhledávaného výrazu. Pro vyhledání slova *asistent* v maskulinu lze použít základní typ dotazu a vepsat: *asistent*. Základní typ dotazu však nelze aplikovat na obourodá pojmenování (např. *pokladní*), kde je nutné použít typ dotazu CQL `[lemma="pokladní" & tag="N.M.*"]` pro získání všech maskulinních tvarů v substantivu a dotaz `[lemma="pokladní" & tag="N.F.*"]` pro tvary femininní. Frekvenční hodnoty budou zapisovány do tabulek pod jednotlivými názvy pozic.

Výsledná frekvence vyhledávání obourodých pojmenování v ČNK nemusí být vždy správná. Zvýšenou pozornost zaměříme především na polysémantická slova či obrazná pojmenování jako například slovní spojení *němý sluha*, jenž označuje stojan na oděvy. Aby nedošlo ke znehodnocení výsledků vlivem chybné frekvence, budeme u daných pozic provádět ověřování výsledků a následně bude frekvence přepočítána ručně.

6. Pojmenování pracovních pozic

Pro český jazyk je charakteristická kategorie rodu, což u pojmenování povolání znamená, že rozlišujeme ženský a mužský název pro danou pozici. Maskulinní pojmenování je vytvořeno za pomoci derivace, kde jsou k základovému slovu připojovány maskulinní sufixy *-ár/-ař, -č, -ník, -ik, -íř/-ýř, -ista, -tel, -(á)tor, -ec, -ce, -čí, -ák -ý, -ér/-iér, -ant/-ent*. Ženské tvary vznikají nejčastěji sufixací femininních afixů ke kmeni maskulina, anebo k primárnímu kmeni čili k základovému slovu. Femininní afixy, které označují ženy v určitých pracovních pozicích jsou nejčastěji *-ka, -ce, -yně/-kyně, -ová, -na, -á*.

Názvy povolání jsme roztřídili podle způsobu pojmenování do šesti hlavních skupin, kterými jsou 1. výhradně maskulinní pojmenování, 2. výhradně femininní pojmenování, 3. femininní pojmenování s možností vytvoření maskulin, 4. obourodé pojmenování v gramatickém rodu feminina, 5. obourodé pojmenování a 6. přejatá pojmenování.

Obourodými tvary uvažujeme o neutrálnosti čili aplikovatelnosti označení muže i ženy, což je možné pouze v základovém slovu. Jestliže je k názvu pozice přidán přívlstek, např. *mzdová účetní*, bude pozice klasifikována do skupiny femininního pojmenování.

7. Výhradně maskulinní pojmenování

Do této skupiny řadíme takové pracovní pozice, které jsou vykonávány muži i ženami, avšak pojmenování je výhradně maskulinní. Nejedná se o nedostatečnost českého jazyka, tedy o to, že by nebylo v možnostech češtiny vytvořit přechýlený femininní tvar. Z rozličných důvodů se femininních tvarů neužívá a ženy, které jsou na těchto pozicích zastoupeny minimálně, bývají označovány pojmenováním mužským.

7.1. Detektiv

Slovo *detektiv* má svůj původ v angličtině ze slova *detective*. Při vytvoření adekvátního feminina dochází k nežádoucí homonymii s pojmem *detektivka*, který neoznačuje ženu, nýbrž detektivní žánr. Z důvodu sémanticky obsazené pozice český jazyk nepoužívá přechýleného tvaru, a o ženě se mluví jako „o *detektivu Jane Smithové*“.

V korpusu syn 2015 se slovo *detektiv* vyskytovalo 2527krát. Slovní spojení *detektiv + femininní substantivum* bylo nalezeno čtyřicetkrát, z čehož se jednalo o osm opakujících se ženských jmen.

	Detektiv	Detektiv + ženské jméno
Výskyt	2527	40

Tabulka 1 Frekvence pojmu *detektiv*

7.2. Ortotik-protetik

Ortotik-protetik se specializuje na výrobu a používání ortopedických pomůcek. Další varianta pojmenování je *ortoticko-protetický technik*, ze kterého je možné utvořit femininum *ortoticko-protetická technička*.

Při rozkladu kompozita na samostatná slova bychom dostali maskulinní tvary *ortotik*, *protetik*, ze kterých lze mechanicky vytvořit feminina *ortotička*, *protetička*, které však nejsou v jazyce používané. Alternované *-č* ve femininních tvarech odlišuje slovo od pojmenování oboru *ortotika*, *protetika*.

Vyhledávání v korpusu nebylo úspěšné, až na pět výsledků slova *protetik*, jež by označovalo muže vykonávajícího dané zaměstnání.

	Ortotik-protetik	Ortotik	Ortotička
Výskyt	0	0	0

	Protetik (v kontextu označení muže)	Protetička	Ortoticko-protetický technik	Ortoticko-pretetička technička
Výskyt	5	0	0	0

Tabulka 2 Frekvence pojmu ortotik-protetik ad.

7.3. Ostříč

Pozice *ostříče* odkazuje ke dvěma různým oborům, ve kterých je *ostříčem* buď člověk, který brousí nástroje anebo asistent kameramana, který se specializuje na zaostřování obrazu. V obou těchto případech by byl femininní tvar *ostříčka*, který se však pro označení žen nepoužívá. Jedná se o polysémantický tvar, poněvadž pojem *ostříčka* primárně odkazuje k ostřicímu zařízení.

Slovo *ostříč* taktéž může znamenat zařízení, proto jsme tuto skutečnost zohlednili ve vyhledávání v korpusu a nežádoucí výsledky eliminovali.

	Ostříč (v kontextu označení muže)	Ostříčka (v kontextu označení ženy)
Výskyt	4	0

Tabulka 3 Frekvence pojmu ostříč

7.4. Švenkr

Švenkr neboli *první asistent kameramana* se stará o kompozici záběrů včetně jejich kvalit, jako jsou ostrost či barevnost. Samotné slovo *švenkr* vzniklo ze slangového označení pohybu kamery, kterému se říká *švenk*. Ani v tomto případě přechýlený tvar pro ženu neexistuje. Jediným blízkým pojmenováním disponuje tvar *asistent*

kameramana, od kterého lze odvodit femininum *asistentka kameramana*. V korpusu však nebyl nalezen žádný výsledek pro tyto tvary.

	Švenkr	Asistent kameramana	Asistentka kameramana
Výskyt	3	0	0

Tabulka 4 Frekvence pojmu švenkr ad.

8. Výhradně femininní pojmenování

Zde řadíme povolání, která jsou podle NSP uvedena pod reprezentativním názvem ve femininu. Na rozdíl od skupiny *Femininní pojmenování*, která následuje za touto kapitolou, od těchto tvarů nelze abstrahovat maskulinní protějšek odstraněním sufixu. U většiny pozic není maskulinní název v jazyce typický. Pokud bychom objevili název pro maskulinum, v porovnání s femininem by se jednalo o heteronymní slova s odlišnými základy. Důvodem absence maskulina je dominantní zastoupení žen v daných profesích, přičemž muži bývají spíše výjimkou.

Ačkoliv většina ženských tvarů bývá odvozena od maskulin, tato skupina pojmenování v převážné části vznikla od slova základového, ke kterému byl připojen femininní sufix. Deklinaci substantiv zakončených na *-a* provádíme podle vzoru žena, zatímco slova končící na *-e* či *-ě* podle vzoru růže. Pozice mohou být také ve tvaru adjektivizovaných substantiv, které se deklinují dle vzoru bytná.

8.1. Hospodyně

Tento výraz může znamenat paní domu, manželku od hospodáře či paní na úklid. *Hospodyní* se v kontextu povolání míní žena, která se stará o chod a pořádek v domácnosti. Základovým slovem k pojmu *hospodyně* je výraz *hospoda*, který znamenal ve staročeštině pána či paní domu, dále domácnost nebo také označení pro rodinu a čeledíny (Machek, 1968: 178). K tomuto slovnímu základu přidáním sufixu *-yně* vznikl pojem *hospodyně*. Maskulinum *hospodář* vzniklo připojením sufixu *-ář* k základovému slovu. Tento tvar označuje člověka, který je vlastníkem hospodářství nebo má na starost majetek druhých.

Národní soustava povolání charakterizuje pozici takto: „Hospodyně provádí běžný domácí i generální úklid a údržbu majetku v soukromých domácnostech svých klientů v potřebné kvalitě. Zajišťuje chod domácnosti a přispívá k dobré rodinné atmosféře.“ (NSP, 2017: dostupné online). V současnosti se užívá také pojmenování jako *paní na úklid* či *pracovnice úklidu*.

Synonymní výrazy, které řadíme k historismům a archaismům, jsou *posluhovačka*, *služebná* či *služka*. Od těchto tvarů lze vyvodit maskulina *posluhovač* a *sluha*. Dle výskytů v korpusu má největší frekvenci právě výraz *sluha* se 1444 výskytů. Od toho čísla jsme odečetli dvanáct výskytů, kde se jednalo o spojení *němý sluha*, jenž by v kontextu neoznačoval muže. Frekvence byla tedy přepočítána na 1432 výskytů.

Z ženských tvarů je nejpočetnějším slovem *služka*, avšak v dnešní době mají tato označení v kontextu povolání spíše negativní konotace. *Služebná* a *hospodyně* jsou dalšími z velmi používaných tvarů, zatímco u slov *posluhovač*, *posluhovačka* je zastoupení minimální.

	Hospodyně	Uklízečka	Uklízeč	Paní na úklid	Pán na úklid
Výskyt	764	459	114	27	0

	Posluhovačka	Posluhovač	Služebná	Služka	Služebník	Sluha
Výskyt	41	6	773	916	569	1432

Tabulka 5 Frekvence pojmu *hospodyně* ad.

8.2. Chůva

Chůva má na starost péči o děti, a také jejich bezpečí a výchovu. Pozice disponuje dalším pojmenováním jako například *paní na hlídání*, nebo anglické termíny jako *au pair* či *babysitter*.

Český jazyk nabízí pouze jediný maskulinní tvar *pán na hlídání*, který však není blízký femininu *chůva*. Z jazykového hlediska lze zmínit pouze pojem *chovatel*, který však odkazuje k péči o zvířata, nikoliv o děti. Sufixací *-ka* k maskulinu lze vytvořit femininum *chovatelka*.

K zastaralým zaměstnáním patří pozice *kojné*, což byly ženy kojící cizí děti. V tomto případě hledat maskulinum z biologických důvodů ani nemůžeme. *Kojnou* řadíme k adjektivním substantivům a skloňujeme podle vzoru *bytná*.

V korpusu byl zdaleka nejvíce zastoupeným pojmem oficiální název *chůva*.

	Chůva	Paní na hlídání	Pán na hlídání	Babysitter
Výskyt	968	44	0	1

	Au pair	Aupairka	Au-pairka
Výskyt	24	1	3

Tabulka 6 Frekvence pojmu *chůva* ad.

8.3. Pokojská

Celý název pozice v NSP zní *pokojská (úklidový pracovník v bytovacím zařízení)*.

Jedná se o jednu z mála pozic, která má v názvu jak femininum, tak diferenční tvar pro maskulinum. Pojem *pokojská* řadíme k substantivům adjektivního typu s deklinací podle vzoru *bytná*. Variantním pojmenováním s nejsilnějším zastoupením v systému je pojem *uklízečka*, včetně mužského označení *uklízeč*, který byl taktéž více než desetinásobně frekventovanějším tvarem než *úklidový pracovník*.

	Pokojská	Pokojský	Úklidový pracovník	Uklízečka	Uklízeč
Výskyt	256	0	10	459	114

Tabulka 7 Frekvence pojmu *pokojská* ad.

8.4. Šička

Pozice související se šitím vyžadují přesnost a pečlivost, a proto bývají vykonávané z velké části ženami. Z tohoto důvodu existuje vícero tvarů označujících ženu, která šije, jako například *šička*, *švadlena* či *krejčová*. Mužský tvar lze nalézt pouze u pojmu *krejčí*, který je však dle korpusu v porovnání s femininy zdaleka nejužívanější. Z ženských tvarů je nejvíce frekventované slovo *švadlena*, kdežto reprezentativní pojem *šička* měl v korpusu nejméně výsledků.

8.5. Švadlena

NSP rozlišuje pojmy *šička* a *švadlena* jako dvě různé pozice, avšak my je budeme z jazykového hlediska považovat za synonyma. Tabulka níže je společná pro obě pozice.

	Šička	Švadlena	Krejčová	Krejčí
Výskyt	34	258	98	1220

Tabulka 8 Frekvence pojmu *švadlena* ad.

8.6. Všeobecná sestra

Označení *všeobecné* či *zdravotní sestry* je dalším z mála tvarů, pro které v českém jazyce nenajdeme odpovídající maskulinní protějšek. Muži vykonávající tuto profesi, bývají označováni jako *všeobecní ošetřovatelé*, pro které se užívá také hovorového výrazu *zdravotní bratři*. Vztah mezi maskulinním výrazem a femininním je díky rozdílnému pojmenování rovnocenný a oba tyto tvary považujeme za příznakové. Od 1. ledna 2018 došlo ke změně pojmenování pozice z původní „*Zdravotničtí asistenti (praktické sestry)*“ na „*Praktické sestry*“ (Sbírka zákonů č. 451 / 2017). Touto změnou pojmenování sice ztratilo neutralitu, kterou přineslo generické maskulinum, ale vzhledem k minimálnímu počtu mužů v této oblasti není příhodné pojmenovávat většinové zastoupení žen jako *asistenty*.

V korpusu se pojem *zdravotní bratr* vyskytoval dvanáctkrát, což je o dva výskyty více než u tvaru *zdravotnický asistent*. Absolutně největší frekvence dosahoval pojem *zdravotní sestra*.

	Všeobecná sestra	Zdravotní sestra	Zdravotní bratr	Zdravotnický asistent	Praktická sestra
Výskyt	33	808	12	10	2

Tabulka 9 Frekvence pojmu *všeobecná sestra ad.*

9. Femininní pojmenování s možností vytvoření maskulin

Stejně jako v předchozí kapitole tato skupina sdružuje povolání, která jsou v systému NSP pojmenována femininem. Rozdílem je, že u této skupiny je možné z femininního pojmenování pozic abstrahovat maskulinní tvar. Přestože zmíněné pozice vykonávají i muži a nabízí se zde pojmenování v generickém maskulinu, oficiální pojmenování je femininní. Důvodem je většinové zastoupení žen na těchto pozicích, čímž jsou daná povolání více spojována se ženami.

9.1. Asistentka

Asistentka označuje ženu, která asistuje čili pomáhá v různých odvětvích. Může se jednat o *asistentku ředitele*, *asistentku prodeje* či *asistentku pro postižené děti*.

Desufixací je vytvořen maskulinní tvar *asistent*, jenž je podle korpusu více než dvaapůlkrát používanější než reprezentativní tvar *asistentka*.

Synonymem *asistentky ředitele* je například pojem *sekretářka*, od kterého lze abstrahovat maskulinum *sekretář*. Zde se opět jedná o homonymní tvar, poněvadž pojem *sekretář* může označovat i komodu s přihrádkami. V této dvojici bylo femininum *sekretářka* v korpusu zdaleka čtenější.

	Asistentka	Asistent	Sekretářka	Sekretář (v kontextu označení muže)
Výskyt	1201	3174	1311	523

Tabulka 10 Frekvence pojmu *asistentka* ad.

9.2. Dentální hygienistka

Pojmenování *dentální hygienistka* označuje zdravotnickou pracovníci v oblasti péče o zuby a zubní hygienu. Základovým slovem je *hygienu*, od kterého lze vytvořit maskulinum *hygienik*, označující odborníka na hygienu, či přidáním sufixu *-ista* *hygienistu*, jakožto příslušníka dané profese. Femininní sufix *-ka* se připojuje ke kmeni maskulina.

Podle výsledků z korpusu jsou maskulinní tvary *dentální hygienista* včetně *zubního hygienisty* používány velmi málo, což může být důsledkem nižšího zastoupení mužů.

	Dentální hygienistka	Dentální hygienista	Zubní hygienistka	Zubní hygienista
Výskyt	14	2	5	1

Tabulka 11 Frekvence pojmu *dentální hygienistka* ad.

9.3. Kosmetička

Povolání *kosmetičky* tkví v péči o pleť, která se začíná pomalým tempem rozšiřovat i do mužských řad, avšak v současnosti je zastoupení mužů stále minimální. Český jazyk však desuffixací nabízí maskulinní protějšek *kosmetik*, který je však v pracovních inzercích užíván minimálně.

Variantním pojmenováním pozice je *kosmetolog*, *kosmetoložka*, kde již není maskulinní tvar ničím zvláštním. Důvodem je zakončení na *-log*, které je pro uživatele českého jazyka přirozenější než femininní zakončení *-ložka*.

Při výběru označení jako *kosmetička* nebo *kosmetolog/kosmetoložka* ženy upřednostňují variantu druhou. Samotný sufix *-log* přejatý z řeckého *logos*, tedy znalec, odkazuje k odborníkům v daném oboru např. *kardiolog*, *psycholog*, *politolog* ad. Přesto, že se nabízí femininum *kosmetoložka*, ženy častěji na webových stránkách uvádějí své jméno s označením *kosmetolog*.

Z pohledu jazyka bývá sufix *-ička* v případě *kosmetičky* spojován s deminutivou (holčička) a zároveň může odkazovat k negativním konotacím, které často staví na ironizaci (panička).

Tedy zatímco sufix *-log* činí pozici prestižnější, sufix *-ička* skrytě dané povolání dehonestuje (Slovník afixů užívaných v češtině: dostupné online).

Pojem *kosmetička* je podle výsledků z korpusu zdaleka nejfrekventovanější se 138 výskyty a maskulinum *kosmetik* bylo nalezeno sedmkrát.

	Kosmetička	Kosmetik	Kosmetoložka	Kosmetolog (v kontextu označení muže)	Kosmetolog (v kontextu označení ženy)
Výskyt	138	7	0	1	0

Tabulka 12 Frekvence pojmu *kosmetička* ad.

9.4. Manikérka

Manikérka, pedikérka nebo také *nehtová designérka* pečuje o nehty klientů/klientek na rukou a na nohou. Maskulinní pojmenování *manikér, pedikér* či *nehtový designér* není v dnešní době ničím zvláštním.

Častým hovorovým označením je také *nehtař/nehtařka*, avšak tyto pojmy v systému nalezeny nebyly. V korpusu se tvar *pedikérka* vyskytoval patnáctkrát a maskulinní protějšek *pedikér* desetkrát. U dvojice pojmů *manikérka* a *manikér* již nebyl výsledek tak těsný a převažovalo výhradně femininum.

	Manikérka	Manikér	Pedikérka	Pedikér
Výskyt	23	1	15	10

	Nehtová designérka	Nehtový designér	Nehtařka	Nehtař
Výskyt	2	0	0	0

Tabulka 13 Frekvence pojmu *manikérka* ad.

9.5. Modistka

Práce *modistky* spočívá ve výrobě klobouků, rukaviček či jiného dekorativního zboží. Dalším synonymním pojmenováním je pojem *kloboučnice*. Oba tyto tvary mají své mužské protějšky, kterými jsou *modista* a *kloboučník*. Pojem *kloboučník* má oproti ostatním tvarům velmi silné zastoupení s 52 výskyty. Druhým nejpoužívanějším tvarem je femininum *modistka* s 15 výskyty.

	Modistka	Modista	Kloboučnice	Kloboučník
Výskyt	15	7	7	52

Tabulka 14 Frekvence pojmu *modistka ad.*

9.6. Mzdová účetní

V Národní soustavě povolání se vyskytuje velké množství konkretizujících podob pozice *účetní* (obou). Patří mezi ně *mzdová účetní* (f), *hlavní účetní* (obou), *samostatný účetní* (m) a *odborný účetní* (m).

Pozice s názvem *účetní* patří mezi obourodá pojmenování, která disponují stejným tvarem pro maskulina i feminina. Přináležitost k rodu bychom poznali podle koncovky adjektiva (*mladý/mladá účetní*), zakončení u pronomina (*ten/ta účetní*) či podle koncovky u verba (*účetní řekl/řekla*). Pojem řadíme k adjektivnímu typu substantivní deklinace se vzorem průvodčí, který je stejný pro maskulina i feminina. Adjektivum *mzdová* deklinujeme podle vzoru *mladá*.

V tabulce je porovnání mezi femininem a maskulinem slova *účetní*, kde vyšší frekvence dosahuje tvar označující maskulinum. U pozic *mzdová* a *mzdový účetní* je však vyšší četnost naopak u feminina.

	Mzdová účetní	Mzdový účetní	Účetní (femininum)	Účetní (maskulinum)
Výskyt	19	11	97	339

Tabulka 15 Frekvence pojmu *mzdová účetní ad.*

9.7. Pečovatelka

Starost *pečovatelky* může být různá, ať už jde o děti, nemocné, staré lidi a mnoho dalších. Jedná se o pomáhající profese, které bývají většinou vykonávány ženami. Očekávali bychom tedy základové slovo *pečovatelka*, ze kterého byl desuffixací vytvořen tvar maskulina *pečovatel*. Avšak podle Příručního slovníku jazyka českého je první doložená zmínka o pojmu *pečovatel* z roku 1803, zatímco o tvaru *pečovatelka* máme doložený záznam až z roku 1921.

Výsledky z korpusu ukazují o 74 výskytů frekventovanější tvar *pečovatelka*.

	Pečovatelka	Pečovatel
Výskyt	182	108

Tabulka 16 Frekvence pojmu pečovatelka ad.

9.8. Porodní asistentka

Reprezentativní femininní tvar pro tuto pozici je příhodný hlavně z důvodu minimálního zastoupení mužů. Desuffixací lze vytvořit maskulinní tvar *porodní asistent*.

Z historického hlediska můžeme jmenovat také synonymní pojmenování jako *porodní bába* či *porodní babička*, které v současnosti řadíme k archaismům. I přes to je frekvence pojmu *porodní bába* v Českém národním korpusu poměrně vysoká.

	Porodní asistentka	Porodní asistent	Porodní bába	Porodní babička
Výskyt	289	1	192	6

Tabulka 17 Frekvence pojmu porodní asistentka ad.

9.9. Svrškařka

Svrškařka, od které lze vytvořit maskulinum *svrškař*, provádí povrchové úpravy bot. Základovým slovem je *svršek*, ke kterému byl přidán maskulinní sufix *-ař*. První doloženou zmínku o pojmu *svrškař* máme z roku 1936. Následně byl sufixací přidán afix *-ka* a vytvořilo se femininum *svrškařka*.

Další variantou pojmenování je *šička obuvi*, od které není možné vyvodit maskulinum. Díky technologickému pokroku jsou v současnosti tyto tvary užívány minimálně, jak také potvrzují výsledky z korpusu.

	Svrškařka	Svrškař	Šička obuvi
Výskyt	0	1	0

Tabulka 18 Frekvence pojmu svrškařka ad.

9.10. Vizážistka

Vizážistka se zabývá líčením a úpravou vlasů klientů a klientek. V dnešní době nalezneme v této branži i rozrůstající se zastoupení mužů, kteří preferují označení *stylisté* či *make-up artisté*. Dle korpusu je nejvíce zastoupen pojem *stylista*, který však svým počtem 161 výskytů sdružuje také stylisty módní, literární či hudební. Proto není výsledek zcela relevantní, avšak můžeme z něj vyvodit, že *stylista* v kontextu líčení a účesů bude pravděpodobně čtenější než pojem *vizážista*, který se vyskytoval pouze třiasedmdesátkrát.

	Vizážistka	Vizážista	Stylistka	Stylista
Výskyt	130	73	126	161

Tabulka 19 Frekvence pojmu vizážistka ad.

9.11. Zubní instrumentárka

Zubní instrumentárka spolupracuje se zubním lékařem při ošetřování chrupu. Stejně jako v případě dentálního hygienisty i zde je možné odvodit maskulinum zubní instrumentář, avšak femininní tvary bývají častější z důvodu většího zastoupení žen.

	Zubní instrumentárka	Zubní instrumentář
Výskyt	1	0

Tabulka 20 Frekvence pojmu zubní instrumentárka ad.

10. Obourodá pojmenování v gramatickém rodu feminina

V Národní soustavě povolání je velké množství pozic začínajících slovem *obsluha*, na ukázkou můžeme zmínit *obsluhu čerpací stanice*, *obsluhu strojů* či *obsluhu wellness centra*. Za těmito názvy si bez kontextu nedokážeme představit, zda je řeč o ženě či o muži. I přes rodovou vyhraněnost, a tedy příslušnost k ženskému rodu s deklinačním vzorem *žena*, se jedná o neutrální označení, kterým oslovujeme muže i ženy. Tato slova označujeme jako *generická feminina*, která nejsou v češtině příliš častá.

Setkáváme se s nimi ku příkladu u pojmenování zvířat, např. *kachna*, *liška* či *sýkorka*, kde nerozlišujeme, jaká je biologická charakteristika daného zvířete, ale přesto nazýváme zvířata femininy.

V dalším kontextu lze zmínit *obsluhu v restauračních zařízeních*, kterou rozlišujeme na maskulinum *číšník* a feminina *číšnice* či *servírka*. Základovým slovem pro vytvoření maskulina byl archaismus *číše*, ke kterému se připojil sufix *-ník*. První zmínka pojmu *číšník* v Databázi lexikálního archívu pochází již z roku 1770.

Femininum *číšnice* bylo poprvé doloženo v roce 1821, zatímco pojem *servírka* vznikl více než o sto let později v roce 1938.

Pojem *číšnice* je ve společnosti stále používán, avšak pomalu je vytlačován progresivnějším pojmem *servírka*, což dokládá i korpus, ve kterém byl tvar *servírka* více než dvakrát frekventovanější. Avšak ani po sečtení obou femininních tvarů by nebyl výsledek vyšší, než 1885 výskytů, kterým disponovalo maskulinum *číšník*.

	Číšník	Číšnice	Servírka
Výskyt	1885	361	876

Tabulka 21 Frekvence pojmu *číšník* ad.

10.1. Osoba

Velmi častým způsobem, jak se vyhnout jednoznačnému označení muže či ženy, a být co nejvíce neutrální, je použití opisného tvaru, i v tomto případě generického feminina. Například namísto *požární ochranář* použijeme slovní spojení *osoba v požární ochraně*. Výhodou je aplikovatelnost na většinu pojmenování pracovních pozic, a také již zmíněná genderová neutrálnost. Za nevýhody lze považovat zbytečnou komplexnost a neekonomičnost vyjadřování, která je způsobena opisností. Dle zakončení pojmu na *-a* se i v tomto případě jedná o příslušnost k ženskému rodu

s deklinačními koncovkami podle vzoru žena.

10.2. Služba cizinecké policie

V Národní soustavě povolání se jedná o pracovní pozice jako služba *cizinecké, dopravní, kriminální* či *pořádkové policie*. Pojem služba se zakončením řadí k femininům a deklinaci provádíme podle vzoru žena. Zbylá část pojmenování zůstává ve všech pádech neskloňná.

10.3. Údržba

V NSP se jedná o pozici *údržba veřejné zeleně*. Pojem údržba je pohlavně neutrální, přestože se v systému jazyka řadí k femininům.

Pohlavně rozlišené tvary od slova *údržba* by byly maskulinum *údržbář* a femininum *údržbářka*. Přestože se femininní tvar běžně vyskytuje v pracovních inzerátech, v korpusu nebyl nalezen.

	Údržbář	Údržbářka
Výskyt	233	0

Tabulka 22 Frekvence pojmu *údržbář* ad.

10.4. Vazačské práce

Pojmenování *Vazačské práce* je odborný název pro práci s květinami, jež známe pod běžnými názvy jako *květinář/ka, florist/ka* či *aranžér/ka*. V těchto případech se již nejedná o obourodá pojmenování, ale o tvary zvlášť maskulinní a femininní.

Adjektivum *vazačské* deklinujeme podle tvrdého vzoru *mladé* a substantivum *práce* podle vzoru *růže* v plurálu.

U pojmu *florista* došlo vlivem času k pozměnění významu. Z prvotního sběratele a milovníka květů, jak jej popisuje *Příruční slovník jazyka českého z let 1935–1957*, je dnes florista chápán jako *umělecký aranžér květin*.

Nejvíce výskytů v korpusu bylo zaznamenáno u femininního pojmu *květinářka* a dalším velmi četným zastoupením disponoval naopak maskulinní pojem *florista*. Od odborného pojmu *vazačské práce* bychom odvodili pozice *vazač* a *vazačka květin*, u kterých byl výskyt ze všech zkoumaných pojmů minimální.

	Vazač (květin)	Vazačka (květin)	Květinář	Květinářka
Výskyt	1	0	33	84

	Florista	Floristka	Aranžér (květin)	Aranžérka (květin)
Výskyt	53	21	10	3

Tabulka 23 Frekvence pojmu vazač ad.

11. Obourodá pojmenování

Pozice, které jsou pojmenovány tvarem označujícím zároveň muže i ženy jsou pro zastánce genderové rovnosti ideálními. Především jde o to, že zde nenajdeme primární tvar, tedy maskulinní, ze kterého by byl odvozen druhotný tvar feminina. Přístup k oběma pohlavím zde můžeme označit za rovnocenný.

Obourodá pojmenování pracovních pozic řadíme k substantivům adjektivního typu, která disponují koncovkami adjektivního skloňování. Dle Mluvnice češtiny II. se jedná o II. typ adjektivní deklinace, tedy měkký typ, jenž je zastoupen jediným vzorem průvodčí, který je pro maskulina i feminina společný. Rodovou příslušnost obourodých tvarů poznáme podle zakončení adjektiv, pronomim či verb, které se vztahují k substantivu a jsou také nositeli rodu. Dalším způsobem pro detekci rodu je přítomnost, či absence koncovek při deklinaci. Pro femininní tvary vzoru průvodčí je charakteristická absence veškerých koncovek v singuláru, zatímco maskulinní tvary v singuláru jsou plně sklonné. V plurálu se u feminin i maskulin střídají stejné koncovky *-ích* v genitivu a lokálu, koncovka *-ím* v dativu a *-ími* v instrumentálu.

11.1. Dozorčí

NSP sdružuje pozice *dozorčí železničního provozu* či *dozorčí železniční přepravy*.

Další varianty pojmenování v systému, u kterých by se již jednalo o adjektiva jsou *dozorčí úředník* či *inspektor dozorčí služby* atd., které pro nás nemají důležitost.

Homonymní pojem *dozorčí* se deklinuje podle vzoru průvodčí, který je identický pro feminina i maskulina.

V tabulce jsou uvedeny tvary substantiv v mužském a ženském rodě, kde početně dominuje tvar maskulina.

	Dozorčí (substantivum maskulinum animatum)	Dozorčí (substantivum femininum)
Výskyt	66	3

Tabulka 24 Frekvence pojmu dozorčí

11.2. Kočí

Další variantní pojmenování pro *kočího* mohou být *forman* či *vozka*, u kterých by se již jednalo o plně maskulinní tvary, které by nebylo možné přechýlit či najít v jazyce pojmenování pro feminina. I přesto, že je tvar *kočí* společný pro muže i pro ženy, valná většina příslušníků profese jsou muži.

Největší zastoupení v korpusu měl reprezentativní tvar *kočí*. Výsledek pojmu *kočí* ve významu feminina není relevantní, poněvadž všech čtyřicet pět výskytů bylo v rámci jedné knihy, kde se pojem opakoval. Pojem je tedy především spojen s označením muže.

	Kočí (maskulinum)	Kočí (femininum)	Forman	Vozka
Výskyt	533	45	100	205

Tabulka 25 Frekvence pojmu *kočí* ad.

11.3. Komandující

Komandující pracovník sestavuje zaměstnancům ve stanici a vlakovým četám služební rozvrhy. Rodovou příslušnost substantiva poznáme dosazením adjektiva (např. *mladý/á komandující*) či přiřazením pronomina (např. *ten/ta komandující*).

Identifikace rodu podle tvaru verba není vždy funkční, poněvadž se můžeme setkat například s větou „Komandující eviduje výkony pracovníků.“, ze které pouze poznáme, že se jedná o 3. osobu singuláru, avšak rod již nejsme schopni vyvodit. Slovo *komandující* náleží k II. skloňovacímu typu, tedy měkké adjektivní deklinaci, který je zastoupen vzorem průvodčí.

V korpusu nebyl nalezen žádný výsledek, kde by bylo slovo *komandující* ve tvaru substantiva.

11.4. Nádražní

Nádražní organizuje koordinaci vlaků ve stanicích. Pojem *nádražní* odkazuje jednak k substantivu označující profesi, jednak k adjektivu od slova *nádraží*. Etymologicky starší je adjektivum *nádražní*, ze kterého se později vytvořil homonymní tvar substantiva.

Lze jej rodově charakterizovat pomocí příslušných adjektiv, promonin či podle koncovky verb, pokud je sloveso ve tvaru préterita či transgresivu. Slovo deklinujeme

podle vzoru průvodčí.

V korpusu se daný pojem ve tvaru substantiva nevyskytuje.

11.5. Nákupčí

Nákupčí se stará o zajištění optimální výše skladových zásob. Tvar slova vznikl derivací, přesněji připojením sufixu *-čí* ke slovnímu základu *nákup*. I v tomto případě se jedná o adjektivní substantivum s deklinačním vzorem průvodčí. Podle výsledků v tabulce je obourodý tvar slova častěji spojován s muži.

	Nákupčí (maskulinum)	Nákupčí (femininum)
Výskyt	97	2

Tabulka 26 Frekvence pojmu *nákupčí*

11.6. Palubní průvodčí

Průvodčí je dalším z obourodých pojmenování, které se skloňuje podle stejnojmenného vzoru průvodčí. *Palubního průvodčí* najdeme nejen v letecké, železniční, ale i v autobusové dopravě. *Palubní průvodčí v letecké dopravě* je odborné označení pro *letušky* a *stevardy*.

Letuška je jedním z mála pojmů v českém jazyce, pro které bychom nenašli odpovídající maskulinní protějšek. Samotné slovo bylo vytvořeno připojením sufixu *-uš* a *-ka* k základovému slovu *let*. Podobně vytvořená slova jsou například *dceruška*, *Maruška* či jiná feminina, která označujeme jako deminutiva. Deklinace pojmu *letuška* je dána vzorem žena.

Mužský tvar *stevard* či *steward* byl převzat z angličtiny a deklinujeme jej podle vzoru pán.

Nejčetnějšími výskyty v korpusu disponoval pojem *letuška*. *Letušku* lze nazvat také jako *stevardku/stewardku*, avšak výskyt těchto tvarů je minimální. Maskulinní tvar *steward* se sice vyskytoval častěji než tvar s jednoduchým *v*, avšak průměrná redukovaná frekvence byla u pojmu *stevard* vyšší.

	Palubní průvodčí	Letuška	Steward	Steward	Stewardka	Stewardka
Výskyt	6	317	100	176	26	2

Tabulka 27 Frekvence pojmu *palubní průvodčí ad.*

11.7. Pokladní

Pokladní je označení muže či ženy, který/á prodává zboží za pokladnou. Rodovou příslušnost poznáme podle koncovek pojmu v singuláru, poněvadž femininní tvar je ve všech pádech nesklonný, zatímco maskulinum je plně sklonné.

Práce *pokladní* může být pro mnoho lidí primárně spojena se ženami *prodavačkami*. Výsledky korpusu však ukázaly, že daleko častější je výskyt maskulinního názvu *prodavač*. Homonymní tvar *pokladní*, který by dle kontextu označoval ženu je však čtenější, než je výskyt tvaru ve smyslu maskulina.

Za synonymní maskulinum lze označit pojem *pokladník*, který byl frekventovanější než femininum *pokladní*. Od pojmu *pokladní* lze vytvořit feminina *pokladnice* či deminutivum *pokladnička*, které již jsou ve významu nádoby na peníze či jiné cennosti.

	Pokladní (maskulinum)	Pokladní (femininum)	Pokladník	Prodavač	Prodavačka
Výskyt	114	134	179	1240	944

Tabulka 28 Frekvence pojmu *pokladní ad.*

11.8. Produkční

Produkční odpovídá za organizaci a rozpočet u větších kulturních akcí. Stejným tvarem označujeme muže i ženy, přičemž rod rozeznáme podle zakončení adjektiv, pronomin či verb. Výraz *produkční* deklinujeme podle vzoru průvodčí, který je v singuláru feminina nesklonný. Substantivum bylo vytvořeno sekundárně z homonymního adjektiva.

Výsledky vyhledávání v korpusu ukazují devětkrát větší frekventovanost femininního tvaru, což může být důsledkem většího zastoupení žen v dané oblasti.

	Produkční (maskulinum)	Produkční (femininum)
Výskyt	47	431

Tabulka 29 Frekvence pojmu *produkční*

11.9. Provozní

Provozních pozic je v NSP četné množství. Můžeme jmenovat ku příkladu *provozního deklaranta*, *provozního technika* či *provozního ředitele*. *Provozní* má na starost organizaci a řízení plynulého chodu ve firmě. Slovo náleží k adjektivnímu typu skloňování s deklinačními koncovkami podle vzoru průvodčí.

Základovým slovem je *provoz*, ke kterému byl přidán adjektivní sufix *-ní*, čímž bylo vytvořeno adjektivum *provozní*, ze kterého se konverzí stalo homonymní substantivum, označující profesní pojmenování osoby.

V korpusu bylo nalezeno 111 výskytů maskulinního substantiva *provozní*. Výsledky vyhledávání feminina musely být přepočítány ručně, poněvadž korpus nedokázal u homonymních tvarů vždy správně rozlišit slovní druh. Z původních 71 výskytů bylo substantivum *provozní* ve femininu nalezeno třináctkrát.

	Provozní (maskulinum)	Provozní (femininum)
Výskyt	111	13

Tabulka 30 Frekvence pojmu *provozní*

11.10. Recepční

Recepční má na starost ubytování hostů v hotelích a jiných zařízeních. Pojem náleží mezi obourodá pojmenování, a tedy jedním slovem označuje muže i ženy. Řadíme jej k adjektivním substantivům, poněvadž se jedná o homonymní formy v adjektivu a substantivu, a deklinujeme jej dle vzoru průvodčí.

Výsledky korpusu našly 334 výskytů pro *recepční* v kontextu maskulina, avšak po pečlivém ověření se v šedesáti případech jednalo o tvar označující ženu. V tabulce jsou uvedena čísla po odečtení u maskulin, a naopak přičtení feminin, čímž dochází k vyšší frekvenci právě ženského tvaru.

	Recepční (maskulinum)	Recepční (femininum)
Výskyt	274	281

Tabulka 31 Frekvence pojmu *recepční*

11.11. Řídící

Pozic začínajících na slovo *řídící* je v systému NSP i mimo něj velké množství. Z NSP můžeme jmenovat ku příkladu pozice *řídící letového provozu* či *řídící odbavovací plochy*. *Řídící* náleží k substantivní deklinaci adjektivního typu a skloňujeme jej podle vzoru průvodčí.

Většina vysokých neboli řídicích pozic je primárně vykonávána muži, což dokládají i výsledky z ČNK, kde bylo maskulinum *řídící* nalezeno 344krát. Na dotaz vyhledávání pojmu *řídící* ve femininu jsme dostali 442 výsledků, přičemž pouhých sedm slov odkazovalo k označení ženy. Ve všech případech se jednalo o adjektiva, poněvadž dotaz vyhledávání substantiv byl v obou rodech neúspěšný.

	Řídící (maskulinum animatum)	Řídící (femininum)
Výskyt	344	7

Tabulka 32 Frekvence pojmu *řídící*

11.12. Strojvedoucí

Strojvedoucí zajišťuje pohyb vlakové soupravy, kterou řídí z lokomotivy.

Synonymním pojmenováním pro *strojvedoucího* může být také *strojvůdce*, jenž měl v korpusu o dvacet pět výskytů větší zastoupení než reprezentativní tvar v NSP. Český jazyk zde nabízí i přechýlený femininní tvar *strojvůdkyně*, který se však v korpusu nevyskytoval. Nalezen byl pouze jeden výsledek pojmu *strojvedoucí* ve femininu.

Pojmy *strojvedoucí*, *strojvůdce* i *strojvůdkyně* jsou výsledkem kompozice základového slova *stroj* a označení člověka jakožto *vůdce* daného stroje.

Rodová identifikace obourodého slova je možná za pomoci zakončení adjektiv, pronomin či verb, které se vztahují k substantivu. Deklinaci provádíme podle vzoru průvodčí.

	Strojvedoucí (maskulinum)	Strojvedoucí (femininum)	Strojvůdce	Strojvůdkyně
Výskyt	130	1	155	0

Tabulka 33 Frekvence pojmu *strojvedoucí ad.*

11.13. Vedoucí

Vedoucích pozic je v systému NSP i mimo něj velká řada. Můžeme zmínit ku příkladu *vedoucí silniční dopravy, depa, poštovního oddělení* atd. Pojem vedoucí skloňujeme podle adjektivního typu substantivní deklinace, zastoupené měkkým vzorem průvodčí. U pojmu *vedoucí* v kontextu substantiva ve femininu byl původní výskyt 806, od kterého bylo odečteno 150 výsledků, kde se jednalo o tvary maskulina či verba. Faktická frekvence feminina vedoucí byla tedy přepočítána na 656 výskytů. Ovšem *vedoucí* jakožto maskulinní substantivum se v poměru s femininem vyskytovalo až šestkrát více. Podobně jako u jiných vysoce postavených pozic typu *řídící*, je častější výskyt maskulinních tvarů v důsledku většího zastoupení mužů.

	Vedoucí (substantivum maskulinum)	Vedoucí (substantivum femininum)
Výskyt	4129	656

Tabulka 34 Frekvence pojmu vedoucí

11.14. Výpravčí

Výpravčí řídí vlakový provoz ve stanicích. Rodovou charakteristiku poznáme podle adjektiv, pronomín či verb, které se se slovem pojí. Pojem náleží měkkému deklinačnímu vzoru průvodčí.

Substantivum bylo utvořeno od verba *vypravovat*, které je polysémantické. V jednom případě může znamenat mluvit čili *vyprávět*, od čehož lze vytvořit pojmenování pro osobu *vypravěč/vypravěčka*. V druhém případě sloveso *vypravovat* odkazuje k činnosti organizování přípravy na cestu. Z verba se nejdříve stalo adjektivum *výpravní*, odkud se sufixací a následnou konverzí vytvořilo substantivum *výpravčí*. Výsledky z korpusu ukazují dvacet osmkrát vyšší frekvenci pojmu v maskulinu.

	Výpravčí (maskulinum)	Výpravčí (femininum)
Výskyt	112	4

Tabulka 35 Frekvence pojmu výpravčí

12. Přejatá pojmenování

V Národní soustavě povolání se vedle českých pojmenování pozic vyskytují také přejatá pojmenování z cizích jazyků, která nebývají překládána. Takto přejatá slova svou podstatou spadají v českém jazyce do rodové kategorie maskulina. Pro vytvoření femininního pojmenování jsou k cizímu základu připojovány české femininní koncovky, nejčastěji sufix *-ka*. Za plně adaptovaná feminina můžeme označit *dealer* → *dealerka*, *sommelier* → *sommelierka*, *supervizor* → *supervizorka*, přičemž u některých slov zůstává výslovnost základového slova stejná s výchozím jazykem, zatímco slova jako *supervizorka* bývají vyslovována ryze česky.

Další variantou jsou hybridní pojmenování, kde je jeden prvek anglický a druhý český, jako je tomu například u pozice *REACH manažer*, ze které pouhou sufixací vytvoříme femininum *REACH manažerka*. Poslední variantou pojmenování jsou pozice, které by bylo možné přechýlit na ženský rod, avšak zůstávají beze změny. Týká se to například pozic jako *greenkeeper*, *media buyer* či *solutions architect*. Problém u zmíněných slov je, že se v češtině nesetkáváme se základovými slovy *keeper* či *buyer*, tudíž by nám feminina *greenkeeperka* a *media buyerka* zněla poněkud zvláště, s možným hanlivým podtextem, odkazujícím k dané ženě. V případě pozice *solutions architect* máme již základové slovo v češtině plně funkční, a tedy pojmenování *solutions architektka* by bylo také další z možností.

Zajímalo nás, zda se v korpusu vyskytuje spojení *manažer* jakožto (generické) maskulinum ve spojení s femininem. Byly nalezeny tři výsledky maskulinního tvaru ve spojitosti s ženskými jmény. Jednalo se o pozice *media manager*, *key account manager* a *PR manager*. I přesto, že by bylo možné tvary přechýlit na feminina, autoři článků se rozhodli je ponechat v původním anglickém tvaru.

Cizí názvy působí na společnost větší prestižností, kterou by mohla daná pozice ztratit, pokud bychom ji překládali. Názorným příkladem může být již zmíněný pojem *sommelier*, kterého lze v češtině označit za *odborníka na víno* či *vinného specialistu*, přičemž bychom jej zajisté urazili, pokud bychom jej označili jednoduše za *vinaře*.

13. Způsoby přechylování názvů pozic v NSP

Většina pojmenování pracovních pozic v NSP je v maskulinním tvaru, od kterého se různými způsoby tvoří přechýlené femininní tvary. V praxi se jedná o připojení femininního sufixu buď k plnému maskulinu např. *prodavač-ka*, anebo připojení sufixů k primárnímu kmeni např. *dělník/dělnice* (Mluvnice češtiny 1, 1986: 304). Sufixací je zde míněno připojení samotného sufixu či pouhé femininní koncovky. Nejčastějším pojmenováním pozic jsou maskulinní a femininní dvojice, které mají společný základ, ze kterého pochází. Týká se to pozic jako *policista/policistka*, *soudce/soudkyně*, *biolog/bioložka* ad. Dalším způsobem jsou nepřibuzná maskulinní a femininní pojmenování, která vznikla z různých slovních základů, jak vidíme u slov *letuška/stevard*, *zdravotní sestra/zdravotní asistent* ad.

V NSP bylo doloženo tvoření femininních tvarů šesti různými sufixy, patřily mezi ně:

1. -ka
2. -ce
3. -yně/-kyně
4. -ová
5. -na
6. -á

13.1. Vytvoření femininního pojmenování formantem -KA

V katalogu NSP jsme našli okolo 330 základových pojmenování v maskulinu, které lze přechýlit na femininní tvar. U 244 pojmenování bychom vytvořili femininum za použití sufixu *-ka*, čímž se jedná o nejproduktivnější skupinu ve způsobu tvoření femininních tvarů.

V závislosti na morfologické alternaci, která může ovlivnit slovní základ, rozlišujeme vícero druhů sufixace. V případě nulové alternace se jedná o pouhé připojení sufixu *-ka* ke slovnímu základu, jímž je nejčastěji maskulinum. Můžeme jmenovat ku příkladu pozice jako *advokát* → *advokátka*¹, *barman* → *barmanka*, *policista* → *policistka* atd. Sufixace *-ka*, jež je provázena alternací *k* → *č* v základovém slovu, byla nejčastějším zaznamenaným způsobem a týkala se například pozic *právník* → *právníčka*,

¹ Jsme si vědomi, že formanty se dělí na koncové a nekoncové, avšak pro cíl práce není jejich značení relevantní. Z tohoto důvodu nebudeme značit femininní koncovky, nýbrž pouze celé formanty (sufixy).

grafik → *grafička*, *chemik* → *chemička* atd. Zejména u pojmu *chemička* mohou ženy preferovat maskulinní pojmenování, aby eliminovaly možnou sémantickou záměnu s homonymním tvarem označujícím chemickou budovu.

Druhým velmi častým způsobem byla morfologická alternace *g* → *ž*, jež je typická pro všechna pojmenování končící na *-log*, jako je například *antropolog* → *antropoložka*, *ekolog* → *ekoložka*, *geolog* → *geoložka* atd. Změna se týká i slovních základů končících na *-og*, jako je tomu ku příkladu u slova *pedagog* → *pedagožka*.

Maskulinní sufix *-log* sám o sobě působí důstojnějším dojmem, poněvadž vždy odkazuje k odborníkům na danou oblast. Femininní tvar *-ložka* naopak může působit poněkud nepřirozeným dojmem, a z tohoto důvodu mohou ženy upřednostňovat tvary nepřechýlené.

13.2. Vytvoření femininního pojmenování formantem -CE

V pořadí druhý nejčastější způsob ve tvoření femininních tvarů je dán sufixací *-ce* ke slovo tvornému základu. Tímto způsobem lze vytvořit v NSP padesát čtyři femininních pojmenování z celkových 330 slov. Společně se sufixací docházelo v základovém tvaru rovněž ke ztrátě fonologické kvantity a alternaci *k* → *c*. Z výčtu pojmenování lze zmínit například *řečník* → *řečnice*, *klenotník* → *klenotnice*, *knihovník* → *knihovnice*, *zdravotník* → *zdravotnice*.

13.3. Vytvoření femininního pojmenování formantem -YNĚ / KYNĚ

Posledním způsobem, který měl v NSP vysokou míru zastoupení, bylo vytvoření femininních tvarů sufixem *-(k)yně*. Jednalo se celkem o dvacet tři femininních pojmenování.

K pouhé sufixaci s nulovou alternací v základu dochází u pozic jako *dramaturg* → *dramaturgyně*, *mistr* → *mistryně* atd.

V případě zakončení maskulin na *-ce* či *-ec* lze na způsob tvoření feminin pohlížet dvěma způsoby. Můžeme vnímat, že sufix *-kyně* bývá připojován k primárnímu základovému tvaru stejným způsobem, jako bývají tvořeny maskulinní tvary. Tvoření by probíhalo následovně *porada* → *poradce* / *poradkyně*; *jezdit* → *jezdec* / *jezdkyně* ad. Sekundárně lze pohlížet na vytvoření feminin již z plného tvaru maskulina, čímž by již došlo k morfologickým alternacím. Lze to ilustrovat na pozicích

znalec → *znalkyně*, *soudce* → *soudkyně*, *správce* → *správkyně*, *jazykovědec* → *jazykovědkyně*.

V případě pozic mimo NSP jako například *chirurg* či *psychiatr* mohou být femininní tvary *chirurgyně* / *chirurgka* či *psychiatryně* / *psychiatřička* poněkud komplikované, čímž opět může docházet k preferování tvarů maskulinních.

13.4. Vytvoření femininního pojmenování formantem -Á

V tomto případě se jedná o tvoření femininních tvarů za pomoci koncovky, nikoliv sufixu. Vznik femininního pojmenování je dán koncovkou -á, jenž se obmění s maskulinní koncovkou -ý. Oba genderové tvary náleží k adjektivním typům substantiv s deklinačními vzory mladý pro maskulina a mladá pro feminina.

V NSP patřily k tomuto typu pojmenování jako *rotný* → *rotná*, *strážný* → *strážná*, *hrázný* → *hrázná* ad. Celkem bylo nalezeno pět femininních pojmenování daným sufixem.

13.5. Vytvoření femininního pojmenování formantem -OVÁ

Dříve bylo typické oslovovat ženy podle povolání jejich manžela. Používala se oslovení jako *paní radová*, *paní lékárníková* atd., avšak v současnosti se tyto tvary takřka nevyskytují. Na identickém principu čili přidání femininního sufixu -ová je založen způsob tvoření ženského příjmení, které bývá odvozeno od příjmení muže. Do této skupiny řadíme například pojem *krejčová*, který může označovat ženu vykonávající krejčovské řemeslo nebo manželku od krejčího čili paní krejčovou. Popřípadě tvar *Krejčová* by odkazoval k příjmení, jakožto rodinnému vztahu buďto k manželu či otci. Totéž platí i u slova *mistrová*, evokující vedle názvu povolání také „paní od mistra“.

Tvoření femininního pojmenování pozic tímto způsobem je poněkud zastaralé. Pokud by slovo *krejčí* nemělo vazby na minulost, s největší pravděpodobností, bychom jej v současnosti ponechali jako tvar obourodý a deklinovali jej podle vzoru průvodčí. U tvaru *mistr* bychom se řídili připojením sufixu -yně a vytvořili pojem *mistryně*, jenž by označoval ženu disponující určitým (povětšinou sportovním) nadáním.

13.6. Vytvoření femininního pojmenování formantem -NA

Tímto způsobem byly v NSP vytvořeny pouze dva femininní tvary *tkadlec* → *tkadlena* a *přadlák* → *přadlena*.

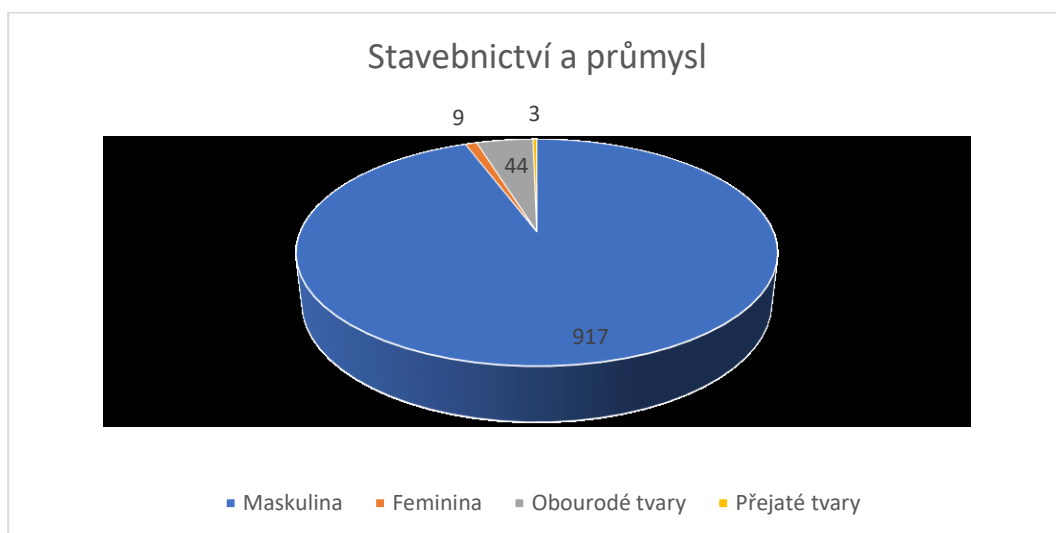
V případě pojmů *přadlák* a *přadlena* nemůžeme mluvit o sufixaci *-na* k maskulinu, poněvadž tvar feminina je historicky starší. V Příručním slovníku a databázi lexikálního archívu je pojem *přadlena* běžně užíván od roku 1808, zatímco maskulinní tvar *přadlák* se objevuje až o několik desítek let později.

Poslední tři zmíněné skupiny jsou z kvantitativního hlediska nerelevantní, poněvadž se těmito způsoby v současnosti přechýlené femininní tvary netvoří.

14. Kvantitativní analýza názvů pozic podle gramatického rodu

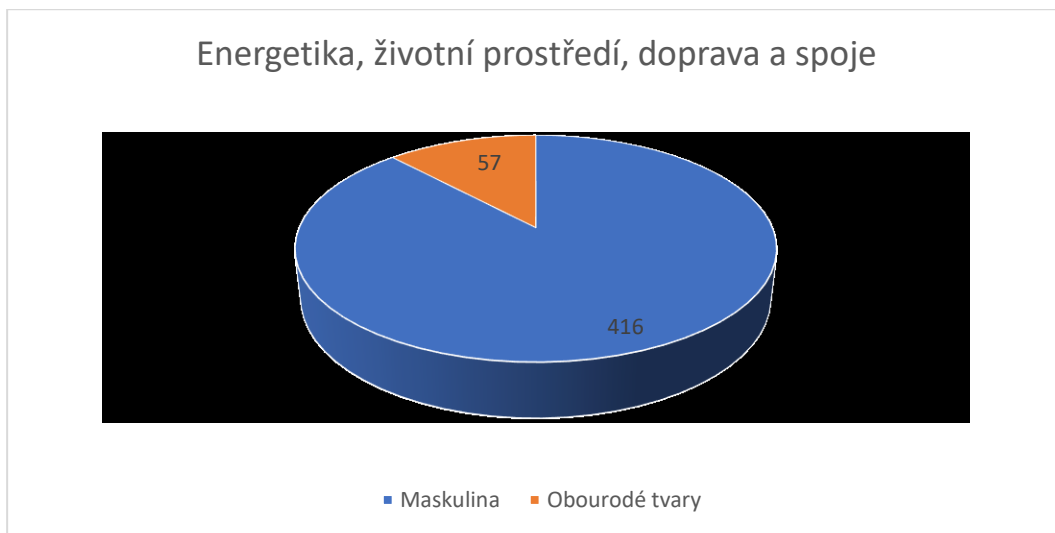
Pro potvrzení stanovené hypotézy, že většina pozic bude v NSP uvedena v gramatickém rodu maskulina, je nutné nejdříve provést kvantitativní analýzu. Na webových stránkách NSP je uváděn celkový počet 2461 pozic včetně jejich specializací, avšak námi provedenou analýzou bylo nalezeno o 165 pozic více. Budeme se držet vlastních výsledků a pro kvantitativní analýzu použijeme jako výchozí celkový počet 2626 pozic. V katalogu NSP jsou pozice rozděleny do šesti hlavních oblastí. U každé z těchto skupin budeme kvantitativně analyzovat pojmenování podle příslušnosti ke gramatickému rodu. Následně bude provedeno celkové vyhodnocení, které ukáže souhrnné procentní zastoupení rodových kategorií v pojmenování pozic v NSP.

Oblast stavebnictví a průmyslu sdužovala celkem 937 pozic včetně specializací, z čehož bylo 917 pojmenování v maskulinu. Hlavním důvodem je zejména vysoké zastoupení mužů v dané oblasti povolání. Dále bylo nalezeno čtyřicet čtyři pojmenování v obourodém tvaru, devět femininních pojmenování a tři pozice byly v přejatém tvaru.

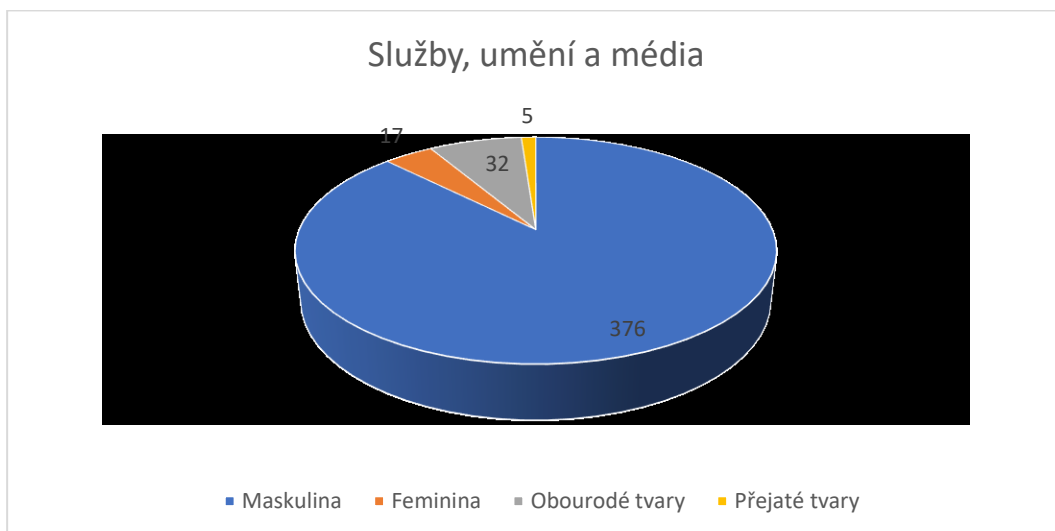
Graf 1 Zastoupení gramatického rodu v oblasti stavebnictví a průmyslu

Energetika, životní prostředí, doprava a spoje je název skupiny, ve které byl celkový počet 473 pozic. Skupina nesdružovala femininní ani cizí názvy. Bylo v ní nalezeno pouze 416 maskulin a padesát sedm obourodých pojmenování, což je zároveň nejvyšší počet obourodých tvarů v rámci jedné skupiny.

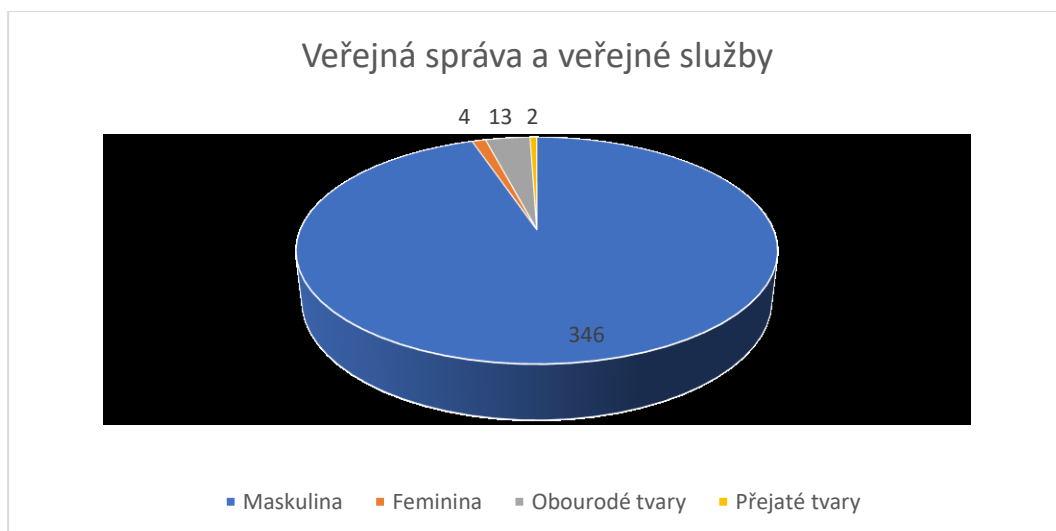
Graf 2 Zastoupení gramatického rodu v oblasti energetiky, životního prostředí, dopravy a spojů

V pořadí třetí skupina s názvem Služby, umění a média obsahovala celkem 421 pozic spolu se specializacemi. Vysoké zastoupení žen na daných pozicích zapříčinilo vyšší výskyt femininních pojmenování. Z celkového počtu třiceti dvou femininních pozic bylo v této skupině nalezeno sedmnáct pojmenování ve femininu. Ovšem ve srovnání s 376 maskulinními pozicemi se stále jedná o velmi nízké číslo. Skupinu tvořily taktéž obourodé tvary s třiadvaceti výskyty a pět přejatých názvů.

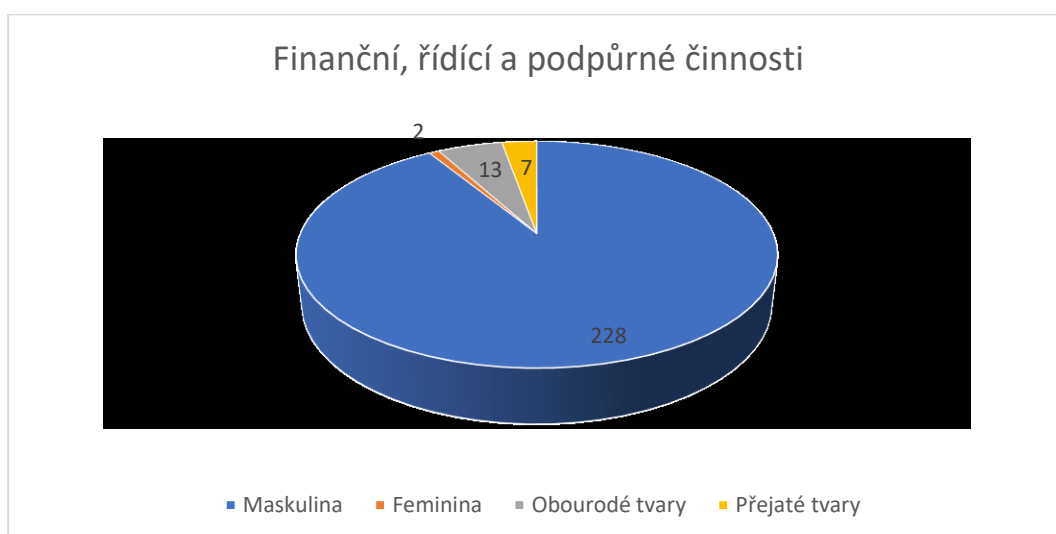
Graf 3 Zastoupení gramatického rodu v oblasti služeb, umění a médií

Veřejná správa a veřejné služby sdružovaly celkově 365 pojmenování pozic, z čehož se v 346 případech jednalo o maskulina. Dále bylo nalezeno třináct obourodých tvarů, čtyři názvy ve femininu a celkem dva tvary byly přejaté z cizích jazyků.

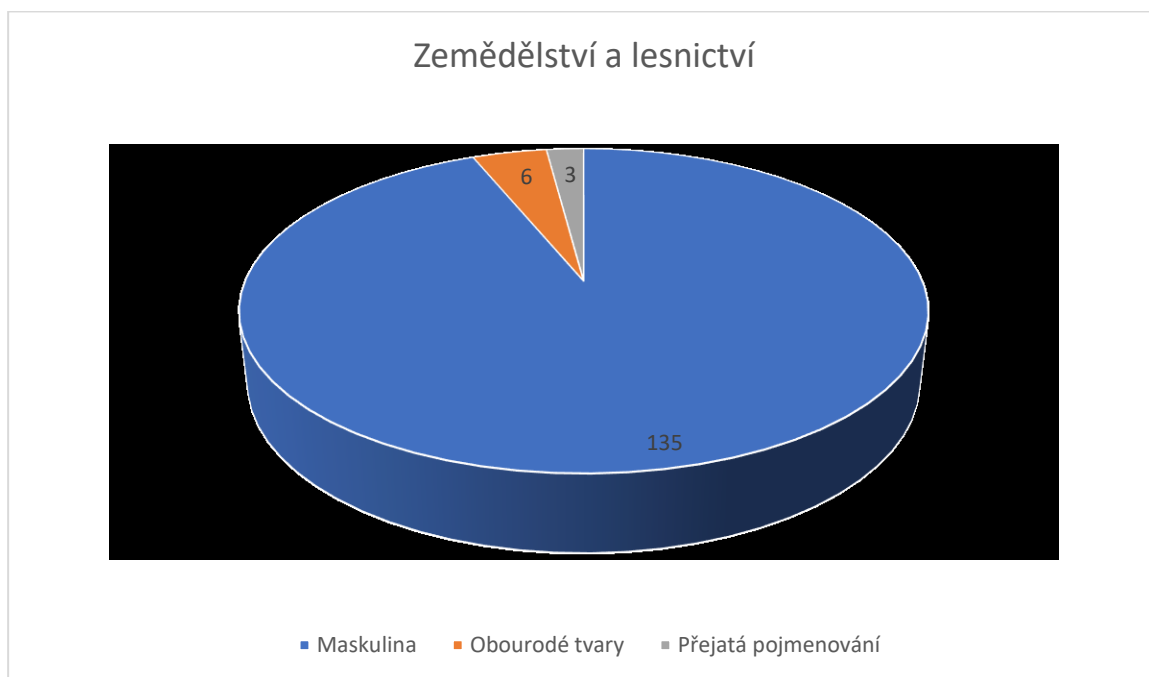
Graf 4 Zastoupení gramatického rodu v oblasti veřejné správy a veřejné služby

V oblasti finančních, řídicích a podpůrných činností bylo z celkového počtu 250 názvů 228 pozic v maskulinu. Třináct pozic bylo nalezeno v obourodých tvarech pojmenování, sedm názvů bylo přejatých a pouze u dvou pozic se jednalo o pojmenování ve femininu.

Graf 5 Zastoupení gramatického rodu v oblasti finančních, řídicích a podpůrných činností

Poslední skupinou bylo zemědělství a lesnictví, které sdružovalo pouze 144 pozic včetně jejich specializací. Nejvíce zastoupeným rodem bylo opět maskulinum, které tvořilo 135 názvů pozic. Dále se zde vyskytovalo šest obourodých tvarů a tři přejatá pojmenování. Kvůli minimálnímu zastoupení žen v této oblasti se zde femininní tvary nevyskytovaly vůbec.

Graf 6 Zastoupení gramatického rodu v oblasti zemědělství a lesnictví

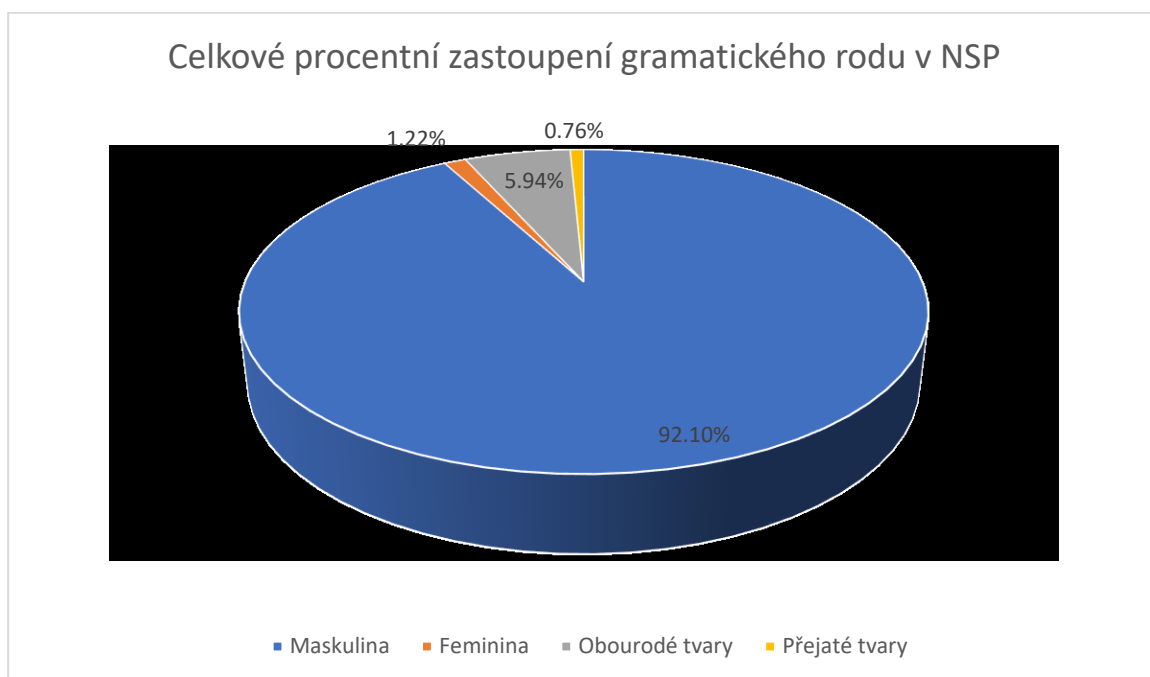
V celkových výsledcích byl jednoznačně nejužívanější gramatický rod maskulina, jenž ze všech 2626 pozic byl zastoupen 2418krát, což tvoří 92,1 % veškerých pozic. Tímto se potvrdila dříve stanovená hypotéza, která tvrdí, že převažující počet pozic bude právě ve tvaru generického maskulina.

Druhou nejzastoupenější kategorií bylo obourodé pojmenování, označující muže i ženy, jež bylo zastoupeno celkem 156krát. V celkovém měřítku bylo takto pojmenováno 5,9 % veškerých pozic.

Femininní pojmenování bylo z hlediska gramatického rodu zastoupeno nejméně s pouhými dvaatřiceti pozicemi. To představuje pouhé 1,2 % veškerého pojmenování pozic.

Poslední skupinu tvoří přejatá pojmenování, která by se řadila ke gramatickému rodu maskulina. Pro lepší představivost jsme ji ponechali samostatně. Celkové procentní

zastoupení přejatých pojmenování bylo 0,8 % všech pozic, což představuje celkem dvacet pojmenování.

Graf 7 Celkové procentní zastoupení gramatického rodu v NSP

15. Zastoupení mužů a žen v jednotlivých odvětvích

Český statistický úřad jako jediná instituce eviduje počet mužů a žen v jednotlivých odvětvích zaměstnání. Není však možné dohledat genderové zastoupení u jednotlivých profesních pozic, což by bylo pro naši práci velmi přínosné.

Níže jsou rozebírány hodnoty z příručky ČSÚ s názvem *Zaostřeno na ženy a muže 2019*, která obsahuje tabulky s údaji od roku 1993 do roku 2018. Pozornost bude věnována zejména hodnotám z roku 2018, aby byly výsledky co nejaktuálnější.

Příloha 1 (ČSÚ, 2019: 143) předkládá počty žen podle diferencovaných odvětví zaměstnání. Můžeme zde vidět, že jako každý předchozí rok i v roce 2018 nejvíce žen vykonávalo práci ve zpracovatelském průmyslu, kde bylo zaměstnáno zhruba 21,3 % veškerých zaměstnaných žen. Druhým nejvíce zastoupeným odvětvím se 14 % veškerých zaměstnaných žen byl velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel. Zdravotnictví a sociální péče bylo třetím nejzastoupenějším odvětvím s 12,7 % žen a 11,8 % žen bylo zaměstnaných v oblasti vzdělávání. Další vysoce umístěné pozice patří ku příkladu profesní, vědecké a technické činnosti, či ubytování, stravování a pohostinství.

Naopak nejmenší koncentraci žen bychom našli v těžbě a dobývání, v oborech zaměřujících se na práci s plynem, elektřinou a teplem a v neposlední řadě na pozicích, souvisejících s vodou a odpady.

K největšímu poklesu ve srovnání s předcházejícími lety došlo v oblasti zemědělství, lesnictví a rybářství, kde v roce 1993 bylo zaměstnáno zhruba 6 % veškerých žen, zatímco v roce 2018 to bylo již pouhých 1,8 %

Stejným způsobem příloha 2 (ČSÚ, 2019: 144) ilustruje četnost mužů v daných oblastech zaměstnání. Největší koncentrace mužů za rok 2018 byla stejně jako u žen ve zpracovatelském průmyslu, kde pracovalo okolo 32,6 % veškerých zaměstnaných mužů. Druhým nejpočetnějším oborem bylo stavebnictví, čítající zhruba 12 % veškerých zaměstnaných. Na třetí příčce se umístil velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel s 9,7 % mužů. Z dalších čteně zastoupených oborů můžeme jmenovat dopravu a skladování, veřejnou správu a obranu; povinné sociální zabezpečení, dále profesní, vědecké a technické činnosti nebo informační a komunikační činnosti.

Oblast, ve které je počet mužů nejmenší se týká práce s nemovitostmi. Jedná se zhruba o 0,9 % z celkového počtu zaměstnaných mužů. Další z málo zastoupených pozic je

těžba a dobývání, ve které se nachází 1 % z celkových zaměstnaných mužů.

K největšímu meziročnímu rozdílu došlo v těžbě a dobývání, kde mezi lety 1993 a 2018 došlo k poklesu 2,8 % všech zastoupených mužů. U oboru informačních a komunikačních činností došlo naopak k nárůstu o 2,9 % ve srovnání s rokem 1993. Zde je důležité zmínit, že čísla neznamenají genderové rozlišení na pozice, ve kterých dominují muži, a na ty, ve kterých dominují ženy. V obou tabulkách, tedy jak u mužů, tak u žen dominovala oblast zpracovatelského průmyslu, což znamená, že právě tato kategorie sdružuje nejvíce pracujících lidí obecně. V hlavní trojici kategorií u obou pohlaví figurovala také oblast velkoobchodu a maloobchodu s opravami motorových vozidel.

K detailnějšímu rozčlenění pracovních oborů nám poslouží příloha 3 s názvem Zaměstnanci v národním hospodářství podle hlavních kategorií klasifikace zaměstnání CZ-ISCO (ČSÚ, 2019: 154).

V roce 2018 bylo nejvíce žen zaměstnáno ve službách a prodeji, kde jejich zastoupení činilo zhruba 20,3 % všech zaměstnaných žen. Druhou početně rozsáhlou skupinu tvořily specialistky s 19,2 %. Techničky a odborné pracovnice měly zastoupení okolo 17,5 % veškerých zaměstnaných žen, což je zařadilo na třetí příčku spolu s úřednicemi, které tvořily 17,3 %. Obsluhu strojů a různé montáže vykonávalo 10 % žen.

Nejnižším počtem disponují zaměstnankyně ozbrojených sil, které tvoří pouhé 0,03 %. O něco početnější jsou pracovnice v zemědělství, lesnictví a rybářství s 0,9 %.

Nejvíce mužů bylo v roce 2018 zaměstnáno jako řemeslníků a opravářů, kde poměr činil zhruba 23,5 % ke všem zaměstnaným mužům. Obsluha strojů a montéři byli zastoupeni 20,7 % a o něco nižší bylo za zastoupení techniků a odborných pracovníků s 18,6 %.

Zaměstnanci v ozbrojených silách tvořili stejně jako u žen nejméně zastoupenou skupinu s podílem 0,6 %. Taktéž pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství dosahovali pouhých 0,7 %. O poznání větší bylo zastoupení 4,4 % pomocníků a nekvalifikovaných pracovníků ke všem zaměstnaným mužům.

16. Vyhodnocování dotazníku a zpracování získaných údajů

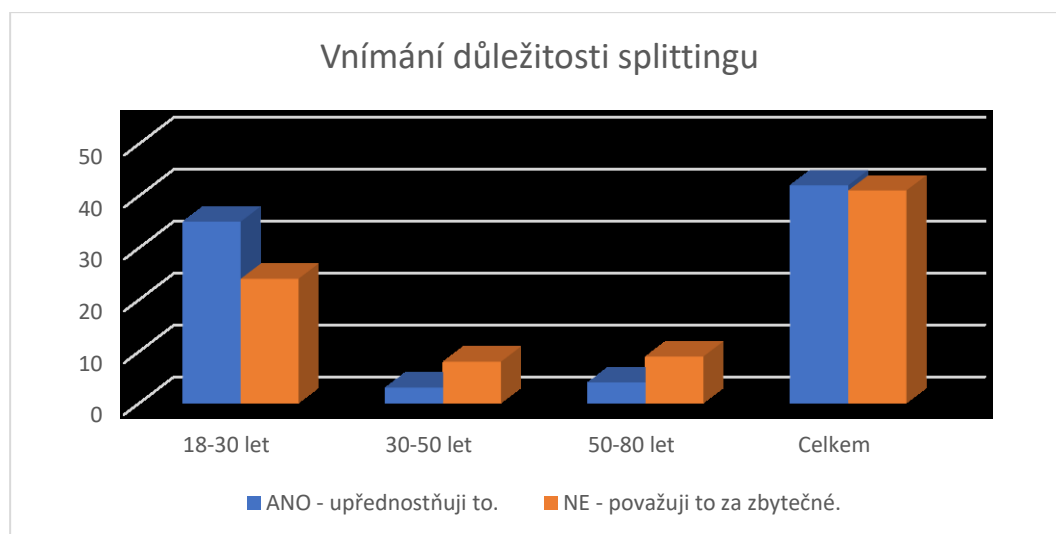
Dotazovanými byly pouze ženy od 18 do 80 let, kterým byly položeny čtyři stručné otázky zaměřené na vnímání femininních a maskulinních tvarů v jazyce. Věkové rozvrstvení nebylo rovnoměrně zastoupené, poněvadž z celkových 83 respondentek bylo 59 žen ve věku od 18 do 30 let, celkem 11 žen mezi 30 až 50 lety a 13 žen ve věku 50 let a více. Z tohoto důvodu jsme kromě celkového přehledu zohlednili také vnímání dané problematiky z pohledu každé věkové skupiny zvlášť.

Otázka 1.

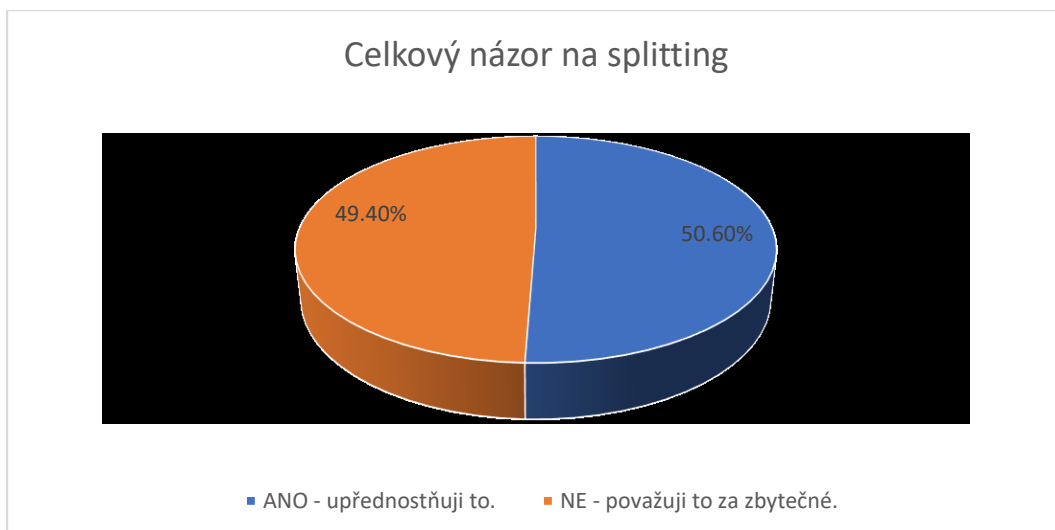
Jak vnímáte splitting, tedy přidání ženského označení v závorce, např. klient(ka), manažer(ka). Považujete jej za důležitý?

- a) ANO – upřednostňuji to.
- b) NE – považuji to za zbytečné.

Při pohledu na graf 9 s názvem Celkový názor na splitting, zjistíme, že takřka přesná polovina žen upřednostňuje přechylování feminin, zatímco druhá polovina žen považuje přechylování za zbytečné. Graf 8 ilustruje odpovědi konkrétněji podle věkových skupin. Ve druhé a třetí skupině, sdružující ženy od 30 do 80 let, okolo 70 % žen volilo možnost „NE – považuji to za zbytečné“. Výsledky u nejmladší skupiny však byly zcela opačné. Pro možnost „ANO – upřednostňuji to.“, hlasovalo přes 59 % dotázaných. Lze tedy vyvodit, že mladší generace může být citlivější na sexismus v jazyce a přiklání se k genderově korektnímu jazyku, zatímco starší generace tuto problematiku nepociťuje.

Graf 8 Vnímání důležitosti splittingu

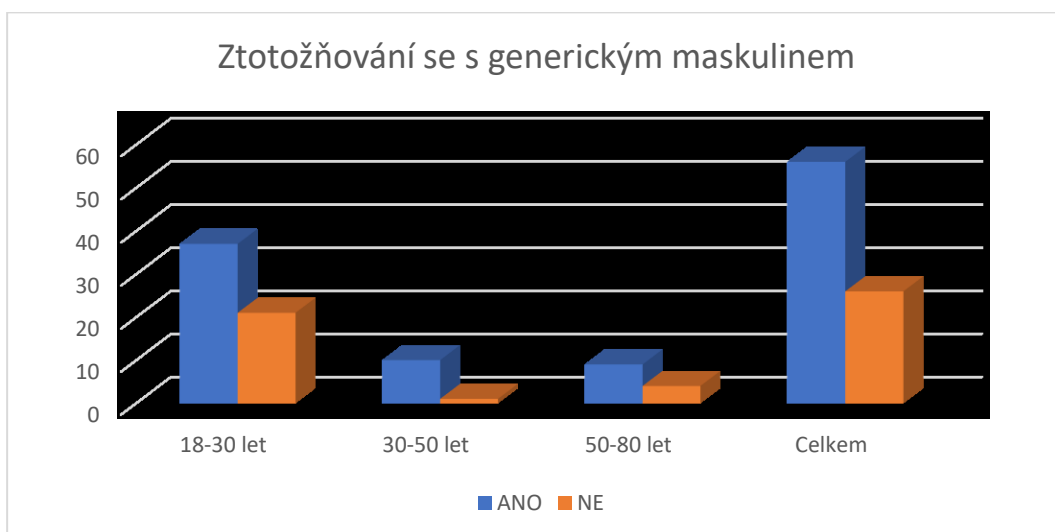
Graf 9 Celkový názor na splitting

Otázka 2.

Ztotožňujete se i s mužským označením např. klient, zákazník, žák?

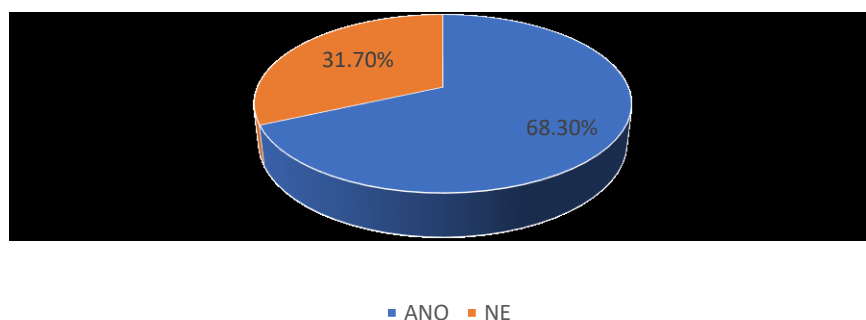
- a) ANO
- b) NE

Generické maskulinum je poněkud ožehavým tématem v genderové lingvistice, jak již bylo zmíněno ve stejnojmenné kapitole. Na vzorku dotázaných se však ukázalo, že 68 % žen se ztotožňuje s generickým maskulinem, zatímco pouze 31 % žen se s generickým maskulinem neztotožňuje, a požadují tvary přechýlené. Graf 10 dokládá, že kladná odpověď převažuje ve všech věkových skupinách.

Graf 10 Ztotožňování se s generickým maskulinem

Celkový pohled na ztotožňování se s generickým maskulinem

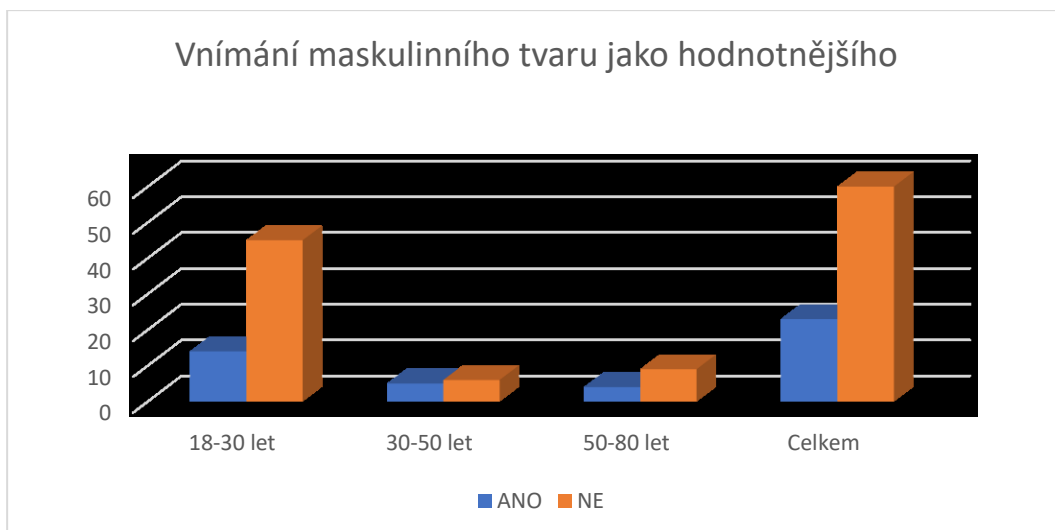
Graf 11 Celkový pohled na ztotožňování se s generickým maskulinem

Otázka 3.

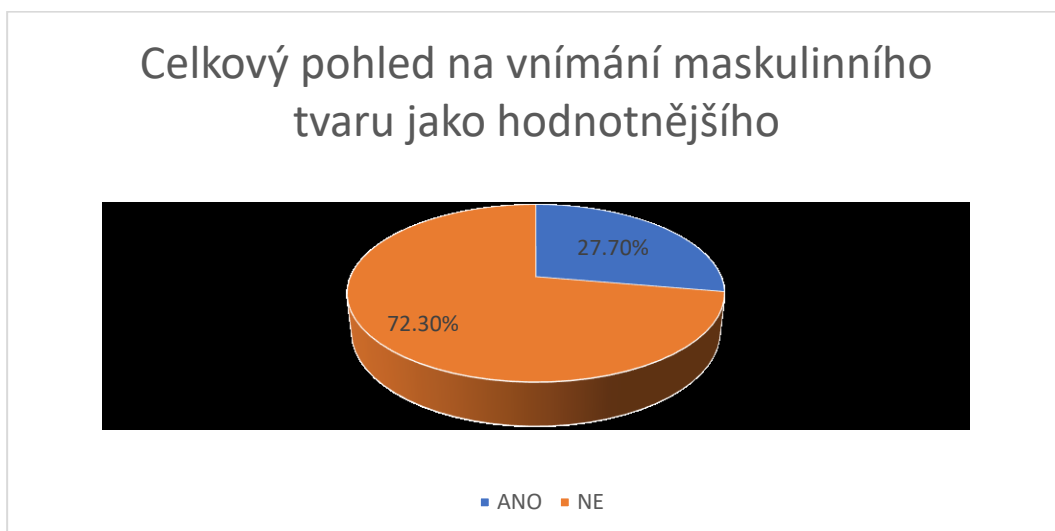
Přijde Vám označení ženy jako manažera či právníka významnější/hodnotnější než tvary přechýlené (manažerka, právnička)?

- a) ANO
- b) NE

Ve všech věkových kategoriích převažovala odpověď, že ženy nepovažují za hodnotnější označení maskulinum ve spojení s ženským jménem (manažer Nováková) než přechýlený femininní tvar (manažerka Nováková). Celkový poměr odpovědí je 72,3 % pro „NE“ a 27,7 % pro „ANO“, jak dokládá graf 13. Ačkoliv výsledky ve druhé skupině žen mezi 30 až 50 lety byly velmi těsné, poněvadž bylo zaznamenáno pět odpovědí pro vnímání větší důležitosti maskulina, zatímco šest odpovědí proti.

Graf 12 Vnímání maskulinního tvaru jako hodnotnějšího

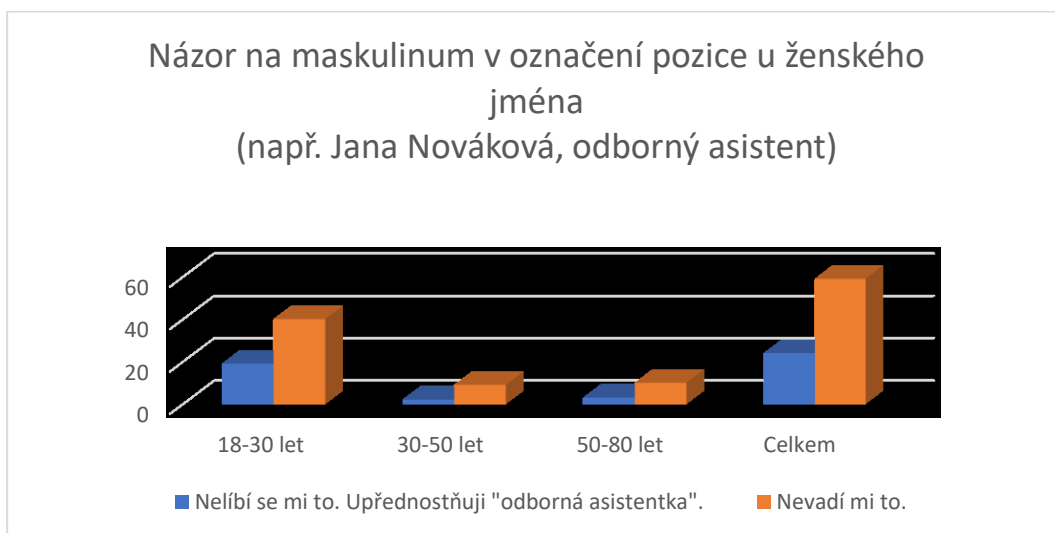
Graf 13 Celkový pohled na vnímání maskulinního tvaru jako hodnotnějšího

Otázka 4.

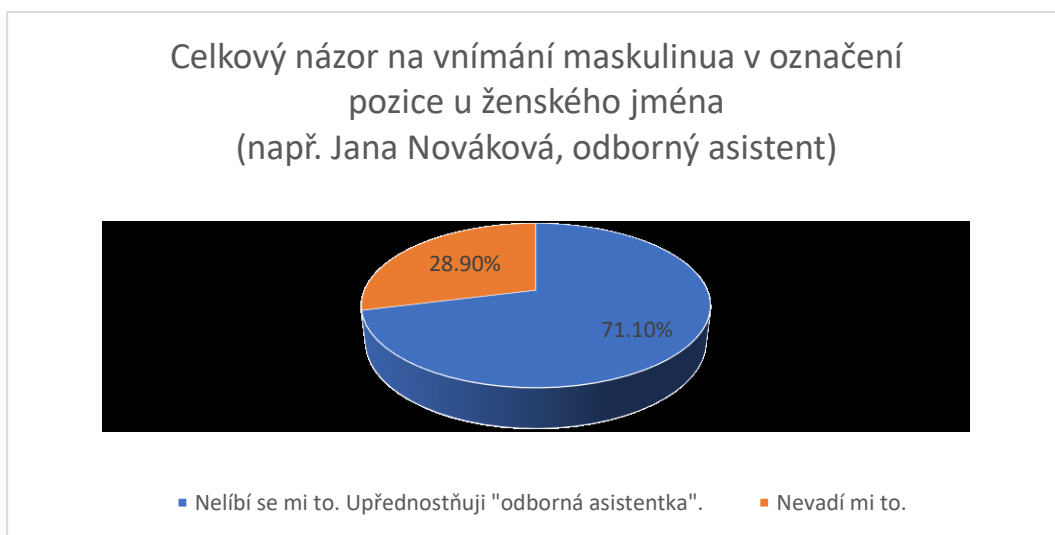
Jaký máte názor na mužské označení pozice u ženského jména? Např. Jana Nováková, odborný asistent?

- a) Nelíbí se mi to. Upřednostňuji „odborná asistentka“.
- b) Nevadí mi to.

Poslední otázka z části navazovala na předchozí, opět jsme se dotazovali na vnímání maskulina v označení ženy. Zde nás však zajímalo, zda maskulinní tvar může ženám také vadit. Z grafu 15 vyplývá, že 71 % žen se vyjádřilo, že jim maskulinní tvary v pojmenování feminina připadají v pořádku a nevadí jim. Zbýlých 29 % žen však maskulinní pojmenování považují za nelibé a upřednostňují femininní označení.

Graf 14 Názor na maskulinum v označení pozice u ženského jména

Graf 15 Celkový názor na vnímání maskulina v označení pozice u ženského jména

Závěr

Historický i sociální vývoj českého jazyka byl silně ovlivněn patriarchální společností. V současnosti je ovšem kladen důraz na eliminaci přesvědčení, že jedno z pohlaví je méně cenné či schopné, o čemž svědčí i intence rovnosti žen a mužů a zákazu diskriminace založené na pohlaví, jež je prezentována i v Listině základních práv a svobod.

Na téma pojmenování pracovních pozic dle Národní soustavy povolání z hlediska genderové rovnosti, konkrétněji pak na vnímání genderu v lingvistice a sociologii jsme zaměřili i teoretickou část předložené bakalářské práce.

Teoretická východiska jsme koncipovali na základě odborné literatury, kde nám jako klíčové zdroje posloužily zejména studie Jany Valdrové a Světly Čmejrkové. Pro práci jsme převzali základní myšlenky zejména o důležitosti vnímání gramatického rodu jako jedné ze základních kategorií genderové korektnosti. V duchu teoretických východisek jsme se zaměřili na míru užívání generického maskulina při pojmenování pracovních pozic, jehož nadužíváním by opět docházelo k nerovnému genderovému přístupu v jazyce.

Pozice v Národní soustavě povolání jsme klasifikovali do skupin na základě gramatického rodu názvů. Nalezli jsme celkem čtyři maskulinní pojmenování, jež není možné přechýlit na femininní tvar. V praxi tedy dochází k označování žen mužskými názvy (*detektiv, ortotik-protetik, ostříč, švenkr*). U femininních názvů povolání jsme objevili šest pojmenování, ze kterých nelze abstrahovat odpovídající tvar pro maskulinum. V tomto případě muži nebývají označováni femininními názvy, avšak využívá se nových, sémanticky podobných maskulin.

Kvantitativní analýzou pracovních pozic jsme zjistili, že 92 % pojmenování pozic je uváděno ve tvaru maskulina. Ačkoliv bychom zde mohli uvažovat o zastínění ženských tvarů na úkor mužských, použití maskulin bylo u většiny pozic namísto. Jednalo se zejména o pozice s převažujícím mužským zastoupením, kde tvar maskulina plnil generickou funkci. O upřednostňování gramatického rodu můžeme uvažovat ve spojitosti s obourodým pojmenováním, přestože byl jejich výskyt blízký pouhým 6 % veškerých pozic. Obourodé pojmenování bylo použito i v případě jasné dominance jednoho z genderových tvarů v Českém národním korpusu. Hlavním důvodem pro zvolení obourodého tvaru je využití jeho neutrálnosti ve snaze o docílení

genderové korektnosti. Obourodé pojmenování pozice působí rovnocenným přístupem k mužům a ženám, čímž žádnou skupinu nepreferuje, ale také neznevýhodňuje.

Oficiální názvy pozic jsme konfrontovali s výsledky vyhledávání v Českém národním korpusu, kde jsme se zaměřili na kategorii gramatického rodu. Zajímalo nás, zda bude v ČNK doložena vyšší frekvence maskulinního nebo přechýleného pojmenování.

Zjistili jsme, že rod většiny oficiálních pojmenování korespondoval s tím, jak je pojmenování dané profese užíváno v komunikaci. Odchylky jsme zaznamenali zejména u obourodých pojmenování, které byly ze strany Národní soustavy povolání upřednostňovány, navzdory převažující frekvenci maskulinních či femininních tvarů. Zvolený gramatický rod ilustroval skutečně převažující zastoupení jednoho z genderu v rámci dané pracovní pozice.

Velká část povolání, jež bývá spojována výhradně se ženami byla v Národní soustavě povolání pojmenována femininny. Nalezeny byly i výjimky jako *úklidový pracovník*, *kadeřník* či *učitel mateřské školy*, u kterých i přes většinové zastoupení žen bylo pojmenování v maskulinním tvaru. Zde můžeme vnímat příklonění k neutrálnosti generického maskulina, za možným účelem dosažení větší přístupnosti pozice i pro zájemce ze strany mužů.

Analýzou jednotlivých oborů povolání jsme zjistili, že kvantitativně se vyskytovalo nejvíce maskulin v oboru *stavebnictví a průmyslu*, avšak obor *energetiky, životního prostředí a spojů* jako jediný sdružoval pouze maskulinní a obourodé názvy. Feminina ani přejatá pojmenování zde nalezena nebyla. Naopak pestrost všech gramatických rodů jsme objevili v oboru *služeb, umění a médií*, kde byla zároveň nejvyšší koncentrace femininních názvů ze všech zkoumaných skupin.

Dotazníkovou metodou jsme zjistili, že respondentky mladší generace (do 30 let) mají vyšší nároky na genderově korektní jazyk, a zároveň mohou být citlivější vůči sexismu v jazyce. Na druhé straně respondentky starší generace (30 až 80 let) tuto problematiku obecně nepovažují za důležitou.

Domníváme se, že přínos práce spočívá v tom, že jsme ukázali korelaci mezi gramatickým rodem pojmenování pracovní pozice, jak je uvedeno v NSP, a biologickým rodem osob, které toto povolání obvykle vykonávají. Současně si uvědomujeme, že problematika genderu a pojmenování pracovních pozic je mnohem širší a že na závěry naší práce by bylo možno navázat např. analýzou toho, jak jsou pojmenování pracovních pozic užívána v médiích.

Anotace

Jméno a příjmení: Nela Machovská

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název práce: Genderové aspekty pojmenování pracovních pozic dle Národní soustavy povolání (MPSV ČR)

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.

Počet znaků: 104 492 (včetně mezer)

Počet zdrojů a použité literatury: 47

Počet stran: 83

Počet příloh: 3

Klíčová slova: pracovní pozice, profese, povolání, pojmenování, gender, přechylování, moce, Český národní korpus, SYN2015, genus, sexus, generické maskulinum, splitting, segregace

Stručná charakteristika diplomové práce: Bakalářská práce se zabývá názvy pracovních pozic v Národní soustavě povolání, které jsou analyzovány z hlediska gramatické kategorie rodu. Primárně se soustřeďuje na výhradně maskulinní a výhradně femininní názvy povolání, u kterých se však předpokládá, že je vykonávají muži i ženy. Teoretická část práce se zaměřuje zejména na gender ze sociologického a lingvistického hlediska, kde je podrobněji rozebíráno zejména přechylování, používání generického maskulina a genderová korektnost v jazyce obecně.

Výzkumná část se týká především kvantitativní analýzy jednotlivých pozic na základě rodové charakteristiky. Za pomoci Českého národního korpusu SYN 2015 je porovnávána frekvence maskulinních a femininních tvarů, jež z části potvrzuje či naopak vyvrací vhodnost rodu oficiálního pojmenování.

Key words: job, title, profession, occupation, naming, gender, gender inflection, sex, genus, generic masculine, splitting, segregation, SYN2015, Czech National Corpus

Annotation: This Bachelor thesis focuses on titles of professions used in the National Registration of the Professions, which are analyzed in terms of grammatical category

of genus. This thesis focuses primarily on solely masculine and feminine titles of job positions, which are represented by both men and women. The theoretical part of the thesis emphasises mainly on gender from a sociological and linguistic point of view. It contains concepts such as gender inflection, generic masculine and gender-neutral language in general. The research part mainly concerns the quantitative analysis of individual positions based on gender characteristics. The Czech National Corpus compares the frequency of masculine and feminine titles which is able to confirm or refute suitability of the genus in official title.

Seznam literatury a odborných zdrojů

Literatura

- ADÁMKOVÁ, Petra. Přechylování versus přímé tvoření názvů osob ženského pohlaví. In KARLÍK, Petr; PLESKALOVÁ, Jana. Život s morfémou. Sborník studií na počest Zdenky Rusínové. Brno: Masarykova univerzita v Brně. 2004. s. 9–17. ISBN 80-210-3373-8.
- BARKER, Chris. Slovník kulturních studií. Překlad: Reifová Irena et al. Praha: Portál, 2006. 206 s. ISBN 80-7367-099-2.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. Jazyk pro druhé pohlaví. In DANĚŠ, František et al. Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha: Academia, 1997. s. 265–272. ISBN: 8020006176.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. Jazyk a ženy aneb Feministická lingvistika. In CIBULKA, Aleš. O češtině. Praha: Česká televize, 2007. s. 18–23. ISBN 978-80-85005-83-7.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. Mluva mužů a žen. In CIBULKA, Aleš. O češtině. Praha: Česká televize, 2007. s. 164–169. ISBN 978-80-85005-83-7.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. Rod v jazyce a komunikaci: Specifika češtiny. Slovo a slovesnost. 2002, 63(4), s. 263–286. Ústav pro jazyk český AV ČR. ISSN 0037-7031.
- HRUŠKOVÁ, Zdeňka. Jména přechýlená. In: DANĚŠ, František; DOKULIL, Miloš; KUCHAR, Jaroslav. Tvoření slov v češtině 2. Odvozování podstatných jmen. Praha: Academia, 1967. s. 536–551.
- DOKULIL, Miloš. Tvoření slov v češtině 1. Teorie odvozování slov. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962. 264 s.
- DUDOVÁ Radka; KŘÍŽKOVÁ Alena; FISCHLOVÁ Drahomíra. Gender v managementu: kvalitativní výzkum podmínek a nerovností v ČR. Praha: VÚPSV, 2006. 120 s. ISBN 80-87007-32-8.
- EISNER, Pavel. Chrám i tvrz: Kniha o češtině. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946. 666 s.
- HOFFMANNOVÁ, Jana. Feministická lingvistika? In Naše řeč. 1995, 78(2), s. 80–91. ISSN 0027-8203.
- JANDOUREK, Jan. Úvod do sociologie. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. 232 s. ISBN 978-80-7367-644-5.
- JANOŠOVÁ, Pavlína. Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí. Praha: Grada, 2008. 285 s. ISBN 978-80-247-2284-9.

- JURAJDA, Štěpán; MÜNICH, Daniel. Relativní postavení žen na trhu práce v české republice: shrnutí výzkumu. In SOKÁČOVÁ, Linda. Kariéra, rodina, rovné příležitosti. Výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2006. s. 14–19. ISBN: 80-86520-12-9.
- KARSTEN, Hartmut. Ženy – muži. Genderové role, jejich původ a vývoj. Překlad: BABKA, Petr. Praha: Portál, 2006. 184 s. ISBN 80-7367-145-X.
- KEDRON, Katerina. Genderové aspekty ve slovanské frazeologii: (na materiálu běloruštiny, polštiny a češtiny). Praha: Karolinum, 2014, 164 s. ISBN 978-80-246-2221-7.
- KŘÍŽKOVÁ, Alena. Genderová identita – základní definice, konstrukce, koncepty. Gender, rovné příležitosti, výzkum. Roč. 2, čís. 3/2001, s. 1–2. ISSN 1213-0028.
- KŘÍŽKOVÁ, Alena a SLOBODA Zdeněk. Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. 115 s. ISBN 978-80-7330-165-1.
- KŘÍŽKOVÁ, Alena. Postavení žen na trhu práce a jejich pracovní preference. In: Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny? Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003. s. 5–28. ISBN 80-7330-048-6.
- KUBÁNKOVÁ, Petra a WENNERHOLM ČÁSLAVSKÁ, Tereza. Gender, média a reklama. Možnosti (samo)regulace genderových stereotypů v médiích a reklamě. Praha: Otevřená společnost, o.p.s. – Centrum ProEquality, 2009. 89 s. ISBN 978-80-87110-16-4.
- MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. Velký sociologický slovník. I., A–O Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 8071843113.
- MLUVNICE ČEŠTINY 1, Fonetika, fonologie, morfonologie a morfemika, tvoření slov. Praha: Academia, 1986. 566 s.
- MLUVNICE ČEŠTINY 2, Tvarosloví. Vyd. Praha: Academia, 1986. 536 s.
- OAKLEYOVÁ, Ann. Pohlaví, gender a společnost. Překlad: POLÁČKOVÁ, Milena; POLÁČEK, Martin. Praha: Portál, 2000. 171 s. ISBN 80-7178-403-6.
- PAVLÍK, Petr. Gender a média. In SMETÁČKOVÁ, Irena; VLKOVÁ, Klára. Gender ve škole příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách. Praha: Otevřená společnost, 2005. s. 141–151. ISBN 80-903331-2-5.
- PAVLÍK, Petr. Gender a trh práce. In SMETÁČKOVÁ, Irena; VLKOVÁ, Klára. Gender ve škole příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka

a základy společenských věd na základních a středních školách. Praha: Otevřená společnost, 2005. s. 32–37. ISBN 80-903331-2-5.

SMETÁČKOVÁ, Irena. VLKOVÁ Klára. Gender ve škole příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách. Praha: Otevřená společnost, 2005. 192 s. ISBN 80-903331-2-5.

ŠNÝDROVÁ, Ivana. Manažerka a stres. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. 173 s. ISBN 80-247-1272-5.

VALDROVÁ, Jana. Abc feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004. 233 s. ISBN 80-903228-3-2.

VALDROVÁ, Jana. Gender a jazyk. In SMETÁČKOVÁ, Irena; VLKOVÁ, Klára. Gender ve škole příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách. Praha: Otevřená společnost, 2005. s. 57–59. ISBN 80-903331-2-5.

VALDROVÁ, Jana. Gender a společnost. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2006. 236 s. ISBN 80-7044-808-3.

VALDROVÁ, Jana. Stereotypy a klišé v mediální projekci genderu. *Sociologický časopis*. 2001, 37(2), s. 183–205. ISSN 0038-0288.

RENZETTI, Claire M. Ženy, muži a společnost. Překlad: Lukáš Gjurič. Praha: Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 8024605252.

ZIKOVÁ, Markéta. K podstatě slovo tvorného procesu přechylování. In: *Linguistica Brunensia – SPFFBU*, 51, 2003. Brno. s. 125–132. ISSN 1803-7410.

Internetové zdroje

ČESKÝ NÁRODNÍ KORPUS – SYN2015 [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>

INTERNETOVÁ JAZYKOVÁ PŘÍRUČKA [online]. Ústav pro jazyk český Akademie Věd ČR. 2008 [cit. 2020-04-7]. Dostupné z WWW: <http://prirucka.ujc.cas.cz>.

KROUPOVÁ, Libuše. Žena v zaměstnání a povolání. SLOVO A SLOVESNOST [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR, 2020 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=2689>.

OXFORD UNIVERSITY PRESS [online]. [cit. 2020-03-06]. Dostupné z WWW: <https://www.lexico.com/en/definition/gender>.

NÁRODNÍ SOUSTAVA POVOLÁNÍ [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2017. Dostupné z WWW: <https://nsp.cz/>

PŘÍRUČNÍ SLOVNÍK JAZYKA ČESKÉHO [online]. Redakce: HUJER Oldřich et al. Ústav pro jazyk český AV ČR, 2007–2008. [cit. 2020-03-19]. Dostupné z WWW: <https://psjc.ujc.cas.cz/search.php>.

SLOVNÍK AFIXŮ UŽÍVANÝCH V ČEŠTINĚ [online]. Ed. ŠIMANDL, Josef. Ústav pro jazyk český AV ČR, 2020 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z WWW: <http://www.slovnikafixu.cz/>.

SVOBODOVÁ, Zuzana. Média a stereotypy: ukázková hodina [online]. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, 2008. 17 s. [cit. 2020-03-06]. Dostupné z WWW: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/files/svobodova-zuzana-media-a-stereotypy.pdf>.

VALDROVÁ, Jana. Gender. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana (eds.). CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. [cit. 2020-04-01]. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/slovník/GENDER>.

VALDROVÁ, Jana. Jak jazyk zabíjí image odbornice. Gender, rovné příležitosti, výzkum [online]. 2005, 6(2), s. 1–3. [cit. 2020-03-06]. Dostupné z WWW: https://www.genderonline.cz/uploads/4bd25679c2fcaac2ca403a0395672d458dc8d941_jak-jazyk-zabiji-image-odbornice.pdf.

VALDROVÁ, Jana. K české genderové lingvistice [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR, 1997 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7365>.

VALDROVÁ, Jana. „Žena a vědec? To mi nejde dohromady.“ Testy generického maskulina v českém jazyce. In Naše řeč [online]. 2008, 91(1), s. 26–38. [cit. 2020-02-06]. Dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=7976>.

ZAOSTŘENO NA ŽENY A MUŽE 2019. Genderové statistiky [online]. Praha: Český statistický úřad, 2019. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/documents/10180/91605937/30000219.pdf/37f2f393-e22e-421c-b5c9-4f21e2a7a74f?version=1.3>

Seznam grafů

Graf 1	Zastoupení gramatického rodu v oblasti stavebnictví a průmyslu	588
Graf 2	Zastoupení gramatického rodu v oblasti energetiky, životního prostředí atd.....	59
Graf 3	Zastoupení gramatického rodu v oblasti služeb, umění a médií.....	59
Graf 4	Zastoupení gramatického rodu v oblasti veřejné správy a veřejné služby	600
Graf 5	Zastoupení gramatického rodu v oblasti finančních, řídicích a podp. činností	60
Graf 6	Zastoupení gramatického rodu v oblasti zemědělství a lesnictví	61
Graf 7	Celkové procentní zastoupení gramatického rodu v NSP	62
Graf 8	Vnímání důležitosti splittingu	65
Graf 9	Celkový názor na splitting	66
Graf 10	Ztotožňování se s generickým maskulinem	66
Graf 11	Celkový pohled na ztotožňování se s generickým maskulinem	67
Graf 12	Vnímání maskulinního tvaru jako hodnotnějšího	68
Graf 13	Celkový pohled na vnímání maskulinního tvaru jako hodnotnějšího.....	68
Graf 14	Názor na maskulinum v označení pozice u ženského jména	69
Graf 15	Celkový názor na vnímání maskulina v označení pozice u ženského jména.....	69

Seznam tabulek

Tabulka 1	Frekvence pojmu detektiv	30
Tabulka 2	Frekvence pojmu ortotik-protetik ad.	31
Tabulka 3	Frekvence pojmu ostříč ad.	31
Tabulka 4	Frekvence pojmu švenkr ad.	32
Tabulka 5	Frekvence pojmu hospodyně ad.	34
Tabulka 6	Frekvence pojmu chůva ad.	34
Tabulka 7	Frekvence pojmu pokojská ad.	35
Tabulka 8	Frekvence pojmu švadlena ad.	35
Tabulka 9	Frekvence pojmu všeobecná sestra ad.	36
Tabulka 10	Frekvence pojmu asistentka ad.	37
Tabulka 11	Frekvence pojmu dentální hygienistka ad.	38
Tabulka 12	Frekvence pojmu kosmetička ad.	39
Tabulka 13	Frekvence pojmu manikérka ad.	39
Tabulka 14	Frekvence pojmu modistka ad.	40
Tabulka 15	Frekvence pojmu mzdová účetní ad.	40
Tabulka 16	Frekvence pojmu pečovatelka ad.	41
Tabulka 17	Frekvence pojmu porodní asistentka ad.	41
Tabulka 18	Frekvence pojmu svrškařka ad.	41
Tabulka 19	Frekvence pojmu vizážistka ad.	42
Tabulka 20	Frekvence pojmu zubní instrumentářka ad.	42
Tabulka 21	Frekvence pojmu číšník ad.	43
Tabulka 22	Frekvence pojmu údržbář ad.	44
Tabulka 23	Frekvence pojmu vazač ad.	45
Tabulka 24	Frekvence pojmu dozorčí	46
Tabulka 25	Frekvence pojmu kočí ad.	47
Tabulka 26	Frekvence pojmu nákupčí	48
Tabulka 27	Frekvence pojmu palubní průvodčí ad.	48
Tabulka 28	Frekvence pojmu pokladní ad.	49
Tabulka 29	Frekvence pojmu produkční	49
Tabulka 30	Frekvence pojmu provozní	50
Tabulka 31	Frekvence pojmu recepční	50
Tabulka 32	Frekvence pojmu řídící	51

Tabulka 33	Frekvence pojmu strojvedoucí ad.	51
Tabulka 34	Frekvence pojmu vedoucí	52
Tabulka 35	Frekvence pojmu výpravčí	52

Seznam příloh

v tis. osob									thousand persons
Odvětví činnosti	1993	1995	2000	2005	2010	2015	2017	2018	Economic activities section of CZ-NACE
Ženy									Females
Celkem	2 138,1	2 177,7	2 055,9	2 058,5	2 086,9	2 204,6	2 305,8	2 347,3	Total
Z toho:									
A Zemědělství, lesnictví a rybníkářství	127,8	113,6	73,1	55,4	40,0	36,1	41,2	41,4	Agriculture, forestry and fishing
B Těžba a dobývání	20,7	13,5	10,3	5,6	8,0	4,0	3,3	3,2	Mining and quarrying
C Zpracovatelský průmysl	589,2	570,5	487,8	468,5	418,1	464,5	492,7	499,4	Manufacturing
D Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a chladiva	21,0	20,2	14,2	12,7	9,9	10,0	13,1	12,7	Electricity, gas, steam and air conditioning supply
E Zásobování vodou, činnosti souv. s odpadními vodami, odpady a sanacemi	12,2	11,6	8,2	10,1	13,1	13,0	14,5	14,4	Water supply; sewerage, waste management and remediation activities
F Stavebnictví	48,7	49,3	40,5	42,7	35,1	31,9	34,4	31,5	Construction
G Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel	285,7	336,3	318,8	313,6	326,4	336,0	322,8	329,6	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles
H Doprava a skladování	106,8	97,6	90,7	83,2	85,5	77,1	87,1	87,7	Transportation and storage
I Ubytování, stravování a pohostinství	86,5	87,3	90,0	97,5	107,5	111,6	93,8	109,1	Accommodation and food service activities
J Informační a komunikační činnosti	50,9	49,3	44,4	45,9	36,3	35,8	36,0	40,6	Information and communication
K Peněžnictví a pojišťovnictví	46,5	61,4	66,1	59,0	66,8	68,3	67,3	68,0	Financial and insurance activities
L Činnosti v oblasti nemovitosti	13,9	13,4	13,2	15,0	21,0	21,0	22,1	21,5	Real estate activities
M Profesionální, vědecké a technické činnosti	58,3	61,5	71,0	73,7	98,7	117,8	133,0	133,2	Professional, scientific and technical activities
N Administrativní a podpůrné činnosti	33,1	37,4	41,3	44,3	51,2	56,3	61,1	64,6	Administrative and support service activities
O Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	99,9	112,7	132,7	150,1	156,4	158,2	169,5	170,0	Public administration and defence; compulsory social security
P Vzdělávání	231,0	230,7	229,7	226,8	224,9	249,6	265,4	276,6	Education
Q Zdravotní a sociální péče	218,3	220,7	227,7	255,0	271,2	281,3	301,5	298,3	Human health and social work activities
R Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	30,6	30,4	34,3	35,3	41,1	40,4	49,9	48,5	Arts, entertainment and recreation
S Ostatní činnosti	55,7	58,9	59,2	60,6	61,5	64,5	63,3	64,6	Other service activities

Příloha 1 Počet zaměstnaných žen podle odvětví ekonomické činnosti CZ-NACE (ČSÚ, 2019: 143)

v tis. osob									thousand persons
Odvětví činnosti	1993	1995	2000	2005	2010	2015	2017	2018	Economic activities section of CZ-NACE
Muži									Males
Celkem	2 735,4	2 784,9	2 675,7	2 705,5	2 798,3	2 837,3	2 915,8	2 946,5	Total
Z toho:									
A Zemědělství, lesnictví a rybníkářství	230,7	198,6	157,8	126,2	111,2	111,4	105,1	106,9	Agriculture, forestry and fishing
B Těžba a dobývání	104,0	83,0	59,6	43,3	39,9	33,8	29,7	30,1	Mining and quarrying
C Zpracovatelský průmysl	815,9	807,0	750,9	780,6	817,9	912,4	962,2	959,0	Manufacturing
D Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a	58,4	63,1	47,2	49,3	46,8	39,2	38,1	40,1	Electricity, gas, steam and air conditioning
E Zásobování vodou, činnosti souv. s odpadními vodami, odpady a sanacemi	25,3	31,4	33,2	36,6	37,1	44,1	41,4	42,0	Water supply; sewerage, waste management and remediation activities
F Stavebnictví	392,5	425,2	416,0	433,1	429,8	364,1	357,5	352,5	Construction
G Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel	211,8	268,0	280,1	287,2	267,4	279,7	277,2	286,0	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles
H Doprava a skladování	232,1	238,7	237,5	230,6	242,6	220,5	241,3	240,5	Transportation and storage
I Ubytování, stravování a pohostinství	62,4	66,7	66,4	84,3	82,6	85,7	78,8	78,2	Accommodation and food service activities
J Informační a komunikační činnosti	42,7	46,0	54,0	60,6	100,8	105,7	113,3	129,2	Information and communication
K Peněžnictví a pojišťovnictví	22,1	30,7	34,3	38,3	48,5	49,9	47,7	50,2	Financial and insurance activities
L Činnosti v oblasti nemovitosti	11,4	12,8	13,5	15,9	19,0	23,9	20,3	24,9	Real estate activities
M Profesionální, vědecké a technické činnosti	64,4	73,6	73,2	79,4	103,4	119,7	133,5	133,4	Professional, scientific and technical activities
N Administrativní a podpůrné činnosti	51,8	54,9	56,3	60,0	61,7	72,7	69,2	66,3	Administrative and support service activities
O Věřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	199,2	180,7	200,1	173,2	172,9	158,0	171,9	173,2	Public administration and defence; compulsory social security
P Vzdělávání	85,5	80,2	71,2	71,7	70,7	73,2	79,5	73,9	Education
Q Zdravotní a sociální péče	58,2	56,7	57,4	66,7	68,7	70,4	73,8	71,9	Human health and social work activities
R Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	32,6	35,3	36,5	38,7	41,8	41,3	43,3	48,4	Arts, entertainment and recreation
S Ostatní činnosti	33,5	31,4	29,4	29,0	32,2	25,6	24,9	31,5	Other service activities

v tis. osob

thousand persons

Zaměstnanci v národním hospodářství	1993	1995	2000	2005	2010	2014	2015	2016	2017	2018	Employees in the national economy
Hlavní kategorie CZ-ISCO											CZ-ISCO major group
Ženy	1 929,3	1 960,8	1 828,3	1 838,0	1 831,1	1 880,2	1 922,9	1 962,6	2 008,5	2 055,9	Females
Zákonodárci a řídící pracovníci	37,3	49,5	46,4	63,5	56,4	61,0	68,6	56,5	53,3	54,6	Legislators, senior officials and managers
Specialisté	202,2	215,5	222,7	219,5	204,9	349,1	367,6	359,0	357,9	394,1	Professionals
Techničtí a odborní pracovníci	457,9	447,3	436,6	497,3	563,8	331,9	326,4	343,7	372,3	359,3	Technicians and associate professionals
Úředníci	276,0	295,6	271,6	263,9	274,5	329,0	332,1	347,1	367,0	356,0	Clerks
Pracovníci ve službách a prodej	308,6	326,6	308,9	308,7	310,6	383,2	387,2	394,8	396,4	416,7	Service workers and shop and market sales workers
Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	32,9	36,9	25,9	20,3	14,8	13,0	12,6	15,8	15,8	18,5	Skilled agricultural and forestry workers
Řemeslníci a opraváři	174,8	159,7	136,5	98,4	68,2	83,2	83,6	81,5	81,1	78,1	Craft and related trades workers
Obsluha strojů a zařízení, montéři	151,8	155,5	150,0	165,0	156,1	164,8	174,5	182,3	194,6	206,2	Plant and machine operators and assemblers
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	285,1	272,0	227,6	198,9	180,8	163,1	168,9	180,0	168,2	171,8	Elementary occupations
Zaměstnanci v ozbrojených silách	1,0	0,7	0,9	1,6	0,9	1,9	1,2	1,6	1,5	0,6	Armed forces
Nezjištěno	1,7	1,4	1,2	0,8	-	-	-	-	-	-	Not identified
Muži	2 309,4	2 313,6	2 143,3	2 141,5	2 183,2	2 199,1	2 244,8	2 294,1	2 319,0	2 340,4	Males
Zákonodárci a řídící pracovníci	98,5	110,0	109,8	112,8	113,7	121,5	128,9	142,4	127,5	119,4	Legislators, senior officials and managers
Specialisté	176,9	175,9	177,1	188,0	204,5	258,0	263,9	281,9	291,1	296,5	Professionals
Techničtí a odborní pracovníci	338,3	349,2	343,8	397,9	454,9	398,7	397,1	402,5	421,8	435,4	Technicians and associate professionals
Úředníci	65,3	64,1	69,4	78,2	87,1	95,0	92,6	93,7	103,3	104,9	Clerks
Pracovníci ve službách a prodej	128,4	148,3	154,7	169,3	167,1	206,6	208,2	211,9	209,5	215,5	Service workers and shop and market sales workers
Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	31,2	29,4	26,0	23,1	18,4	17,4	19,9	19,8	18,4	17,1	Skilled agricultural and forestry workers
Řemeslníci a opraváři	796,0	773,1	647,0	582,9	546,6	535,4	542,2	546,0	549,0	549,4	Craft and related trades workers
Obsluha strojů a zařízení, montéři	420,5	431,2	405,2	439,4	460,5	453,7	476,6	489,3	484,9	484,7	Plant and machine operators and assemblers
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	179,7	176,2	153,4	135,8	115,9	97,1	101,8	93,4	97,9	103,1	Elementary occupations
Zaměstnanci v ozbrojených silách	69,6	53,6	55,2	13,1	13,9	15,8	13,2	12,9	15,1	14,6	Armed forces
Nezjištěno	4,8	2,6	1,8	0,9	-	-	-	-	-	-	Not identified

Příloha 3 Zaměstnanci v národním hospodářství podle hlavních kategorií klasifikace zaměstnání CZ-ISCO (ČSÚ, 2019: 154).